

Civilni monitoring u okviru projekta
**ZASTUPANJE INTERESA ROMA U OKVIRU
SARAJEVSKEG REGIONALNOG STAMBENOG PROGRAMA**

NOVI SAD, AVGUST 2014.

Civilni monitoring u okviru projekta
ZASTUPANJE INTERESA ROMA U OKVIRU
SARAJEVSKEGA REGIONALNOG STAMBENOG PROGRAMA

Autori:
Nedžad Jusić
Milan Radović
Dubravka Mišković Prodanović
Ratko Bubalo

Urednik:
Aleksandar Popov

Izdavač:
Centar za regionalizam, Novi Sad

Za izdavača:
Aleksandar Popov

Dizajn, priprema za štampu i štampa:
RECLAMARE, Novi Sad

Projekat i izdavanje publikacije održani su donacijom Open Society Foundation, Budapest

ISBN 978-86-86145-26-0

Civilni monitoring u okviru projekta
**ZASTUPANJE INTERESA ROMA U OKVIRU
SARAJEVSKEG REGIONALNOG STAMBENOG PROGRAMA**

NOVI SAD, AVGUST 2014.

Sadržaj

Predgovor.....	5
Nedžad Jusić - Bosna i Hercegovina - Uvod.....	6
Regionalni stambeni program.....	8
Realizovane aktivnosti u periodu od 4 godine nakon pristupanja Dekadi Roma 2005-2015.....	9
Zapažanja.....	12
Preporuke.....	13
Milan Radović - Crna Gora.....	14
Implementacija projekta u Crnoj Gori.....	14
Dubravka Mišković Prodanović - Hrvatska	17
Značaj regionalnog programa stambenog zbrinjavanja i osnovni strateški dokumenti i zakonodavni okvir stambenog zbrinjavanja u republicihrvatskoj.....	17
Realizacija regionalnog i nacionalnog programa stambenog zbrinjavanja.....	20
Zaključak.....	23
Ratko Bubalo - Srbija.....	25
Statistički okvir.....	26
Regionalni stambeni program.....	28
Realizacija RSP-a u Republici Srbiji.....	30
Osnovne karakteristike stambenog i ukupnog socio-ekonomskog položaja Roma, posebno Roma izbeglica, kao jedne od najranjivijih društvenih grupa.....	36
Izveštaj o poseti romskim izbegličkim porodicama na području opština Sombor, Bačka Topola i Mali Iđoš.....	40
Preporuke.....	42
Zaključci i preporuke ekspertskega tima po zemljama.....	44
Project Integrating Roma Interests to the Sarajevo Housing Process	48
Conclusions and recommendations of the expert team.....	48

PREDGOVOR

Igmanska inicijativa, mreža nevladinih organizacija u zemljama potpisnicama Dejtonskog sporazuma, pokrenula je projekt civilnog monitoringa ostvarivanja Regionalnog stambenog programa (u daljem tekstu: RSP) s posebnim naglaskom na brigu za romsko stanovništvo, kao jedne od najranjivijih grupa unutar izbegličke populacije i integraciju njihovih interesa u tom procesu.

Ovaj projekat je pokrenut zbog toga što je Igmanska inicijativa već ranije upozoravala¹ da u regionu postoje predrasude i pojave nejednakog postupanja, pa i diskriminacije Roma u pristupu stambenom zbrinjavanju, kao i naglašeni problemi oko dokazivanja statusa izbeglice ili dokazivanja vlasništva imovine i njezine devastacije, pozivajući se, pored ostalog, i na izveštaje Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI).²

Glavni cilj projekta je poboljšati položaj Roma izbeglica u Srbiji, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini uz pomoć civilnog monitoringa provedbe RSP, pored ostalog, i pružanjem podrške nadležnim telima u njihovim naporima za trajno rešavanje problema Roma u oblasti stanovanja i u osiguranju transparentnosti provedbe RSP.

Glavni zadatak projektnog tima je doprineti procesu osiguravanja jednakog položaja Roma izbeglica u odnosu na ostale građane s istim statusom u okviru provedbe RSP, pored ostalog, i pružanjem pomoći da lakše ostvare pristup stambenom zbrinjavanju. U svrhu pomaganja ispunjenja njihovih prava na ravnopravno učešće u RSP formiran je i stručni tim sa zadatkom da deluje u sve četiri zemlje regije, nastojeći pritom da osigura zastupljenost interesa romskih izbeglica ne samo pred nadležnim državnim telima, već i pred međunarodnim organizacijama, kao i u široj javnosti.

Projekat je podržan od strane Fondacije Instituta za otvoreno drustvo (FOSI) iz Budimpešte.

Ratko Bubalo,

Predsednik Upravnog odbora Humanitoranog centra za integraciju i toleranciju

---

¹ IZVEŠTAJ o statusnim i imovinskim pitanjima građana nastalim kao rezultat dezintegracije Jugoslavije u zemljama potpisnicama Dejtonskog sporazuma, s preporukama za njihovo rešavanje, septembar 2012. (Bela knjiga)

² Evropsku komisiju protiv rasizma i netolerancije (ECRI) osnovao je Savet Evrope. Komisija je nezavisno telo za praćenje stanja ljudskih prava koje je specijalizovano za pitanja rasizma i netolerancije. Sastavljena je od nezavisnih i nepristrasnih članova koji se biraju na osnovu njihovog moralnog autoriteta i priznate stručnosti u domenu borbe protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije. U okviru svojih statutarnih aktivnosti, ECRI sprovodi monitoring za svaku pojedinačnu zemlju, pri čemu analizira situaciju u svakoj od država članica u pogledu rasizma i netolerancije i formuliše sugestije i predloge za rešavanje uočenih problema.

BOSNA I HERCEGOVINA

Uvod

U Bosni i Hercegovini imamo značajne razlike u procjenama broja Roma i romskih domaćinstava. Kako navodi Amnesty International, izvori kao što je OSCE tvrde da je broj Roma u Bosni i Hercegovini između 30.000 i 60.000, dok izvori romskih nevladinih organizacija govore da je taj broj između 75.000 i 100.000 Roma, dok Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, u svojim procjenama navodi da u BiH živi između 25.000 i 30.000 Roma.

Dokument „Strategija Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma“ (Službeni glasnik BiH 67/05), navodi da su Romi danas de facto, iako ne i de jure, najbrojnija nacionalna manjina u Bosni i Hercegovini, u oba njena entiteta. Istovremeno, Romi su i najugroženija nacionalna manjina, i to po svim društvenim, naučnim i stručnim kriterijima i parametrima koji se uzimaju u obzir prilikom procjenjivanja socijalnog statusa neke zajednice ili društvene grupe. Od pripadnika svih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, na osnovu popisa iz 1991. godine, a koje priznaje Zakon o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina koji je usvojen 2003. godine, niti jedna nacionalna manjina se ne nalazi u socijalnom položaju koji je po svojoj težini i problematičnosti, približno sličan položaju romske nacionalne manjine.

Dekada uključenja Roma 2005.-2015. (u daljem tekstu: Dekada) je politička posvećenost vlada zemalja članica u cilju borbe protiv siromaštva, isključivanja i diskriminacije Roma u Evropi. Inicijativa za Dekadu je pokrenuta 2003. godine od strane vladinih i nevladinih zvaničnika, na regionalnoj konferenciji na visokom nivou, pod nazivom „Romi u proširenoj Evropi: izazovi u budućnosti“, koja je održana u Mađarskoj, u Budimpešti. Nakon toga su premijeri zemalja, koji su bili u Budimpešti, potpisali Deklaraciju o Dekadi uključenja Roma 2005-2015., a čin potpisivanja je obavljen u Sofiji, u Bugarskoj, 2. februara 2005. godine.

Potpisivanjem Deklaracije Dekada je postala međunarodna inicijativa i njen cilj je bio da se pozovu sve vlade, vladine i nevladine organizacije, kao i romske zajednice da ubrzano rade na procesu poboljšanja života Roma, kako bi se učinio napredak na poboljšanju uslova u kojima živi ova zajednica, s posebnim osvrtom na četiri prioritetna područja, a to su: zapošljavanje, stambeno zbrinjavanje, obrazovanje i zdravstvena zaštita Roma.

Dekadu su podržale i međunarodne organizacije i institucije, koje su aktivni partneri u naporima da se poboljša život Roma. To su: Svjetska banka, Evropska komisija, Vijeće Evrope, Razvojna banka Vijeća Evrope, Kontaktna tačka za pitanja Roma i Sinta Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava pri OSCE-u, Evropska mreža protiv rasizma, Evropska kancelarija za informisanje Roma, Evropski forum Roma i putnika, Evropski centar za prava Roma i Fond za obrazovanje Roma, Fondacija Otvoreno društvo, UNDP, UNHCR, UNICEF, Svjetska zdravstvena organizacija i dr. Devet zemalja su bile osnivači Dekade: Bugarska, Hrvatska, Republika Česka, Mađarska, Makedonija, Rumunija, Srbija, Crna Gora i Slovačka. Naknadno su se priključile: Albanija, Bosna i Hercegovina i Španija, dok su Slovenija, SAD, Turska i Moldavija odlučile da učestvuju kao posmatrači.

U cilju obezbjeđenja adekvatnog rješavanja problema Roma, jedne od najbrojnijih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara BiH je usvojio sljedeća dokumenta:

- 2005. godina – usvojena Strategija Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma
- 3. jula 2008. godine-usvojen je Akcioni plan za rješavanje problema Roma iz oblasti zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite, od strane Vijeća ministara BiH.
- 4. septembra potpisana Deklaracija o pristupanju BiH projektu Dekade uključenja Roma 2005.-2015. godine

Osnova za izradu pomenutih dokumenata sadržan je u okviru Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH, koji je stupio na snagu 2003. godine

Bosna i Hercegovina predsjedava Dekadom u periodu od 1. jula 2014. godine do 30. juna 2015. godine.

Na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je, na 11. sjednici održanoj 20.6.2012. godine, donijelo zaključak kojim se prihvata da Bosna i Hercegovina preuzme ulogu predsjedavanja Dekadom uključenja Roma 2005-2015 od Republike Crne Gore 1. jula 2014. godine, a uloga predsjedavajućeg da završi 30. juna 2015.

Poslije 26. sastanka Međunarodnog Upravnog komiteta Dekade u Crnoj Gori, krajem juna 2014. godine, Bosna i Hercegovina u skladu sa utvrđenim zaključcima preuzima ulogu predsjedavanja Dekadom uključenja Roma 2005.-2015. godina, od Crne Gore, 1. jula 2014. godine

U skladu sa preporukama UN Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava Dekade, CAHROM-a, i drugih relevantnih tijela, obezbjeđenje adekvatnih stambenih uslova je jedan od prioriteta. Od 2008. godine do 2014.godine u BiH je postignut određeni progres u ovoj oblasti. Kako bi stambeno zbrinjavanje bilo održivo potrebno je obezbjediti integralni pristup drugim pravima (obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenoj zaštiti). Pored izgradnje stambenih jedinica, u skladu sa Međunarodnim standardima, nužno je provoditi aktivnosti na rješavanju problema legalizacije bespravno izgrađenih objekata, mapiranju potreba romskih domaćinstava i uspostavljanju sistema monitoringa i evaluacije programa koji se odnose na stambeno zbrinjavanje Roma.

U Bosni i Hercegovini nastojimo da definišemo dinamičan i održiv okvir aktivnosti usmijeren na obezbjeđivanje socijalne i teritorijalne kohezije Roma koja će osigurati da se ljudima koji se nalaze u položaju siromaštva i socijalne isključenosti omogući da žive dostoјanstveno i budu aktivni dio društva.

Beskućništvo i isključenost iz stanovanja predstavlja jedan od najekstremnijih vidova siromaštva i deprivacije koji je karakterističan u većem broju slučajeva u romskoj zajednici. Narasle potrebe za socijalnim stanovanjem stavile su pred sisteme socijalne zaštite problem bez presedana - uz smanjena sredstva iz državnih budžeta. Uprkos početnim uspjesima značajan procenat Roma ima slab pristup mrežama socijalne zaštite. Sada se nalazimo u situaciji u Bosni i Hercegovini kada je potrebna veća efikasnost putem konsolidacije usluga i njihove bolje isporuke, uz mobilizaciju većeg broja aktera i instrumenata.

Također je bitno da javne politike odgovore na dva ključna izazova: prevenciju, koja predstavlja najefikasniji i najodrživiji način borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti i ranu intervenciju, da bi se izbjeglo da ljudi koji zapadnu u siromaštvo ostanu zarobljeni u sve težim i problematičnijim socio-ekonomskim situacijama. Uspostava sistema inkluzivne reakcije podrazumijeva da se uz socijalno stanovanje uključe i druge potreba kao što su zdravstvene mjere, mjere zapošljavanja i obrazovanja u kombinaciji sa pružanjem socijalnih usluga.

U sklopu predsjedavanja Bosne i Hercegovine Dekadom Roma u 2014.-2015. godini plan je da se okupe sve relevantne institucije i nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini i relevantni predstavnici iz zemalja članica Dekade sa ciljem razmjene iskustava o naučenim lekcijama i održivim modelima koji mogu pomoći da se razviju održivi modeli za *bolje socijalno uključenje Roma kroz kombinaciju stambenog zbrinjavanja i zapošljavanja i drugih socijalnih mjeru*.

Regionalni stambeni program

Prepoznajući specifične prioritete Bosne i Hercegovine koji se odnose na veliku interno raseljenu populaciju, partneri su prihvatali zahtjev predstavnika Bosne i Hercegovine i složili se za BiH, da pored izbjeglica uključe određeni broj raseljenih osoba i socijalno stanovanje za najugroženije grupe. U sklopu regionalnog stambenog programa Bosna i Hercegovina je predviđjela da će biti osigurana stambena rješenja za 5.400 porodica ili 14.000 osoba, čime će se značajno doprinijeti trajnim i održivim rješenjima za ciljane korisnike, uključujući:

- 2.400 izbjegličkih porodica (5.000 osoba) koji se vraćaju u BiH iz Hrvatske i Srbije
- 600 izbjegličkih porodica (1.700 osoba) iz Hrvatske u BiH/Republika Srpska
- 2.400 porodica (7.000 osoba) koje spadaju u kategoriju najugroženijih interno raseljenih osoba koje žive izvan kolektivnih centara u BiH.

Ciljevi regionalnog stambenog programa

U Bosni i Hercegovini se očekuje da Regionalni stambeni program osigura trajna stambena rješenja za nekoliko sledećih kategorija ugroženih izbjeglica, interno raseljenih osoba i povratnika bilo u mjestima porijekla, mjestima raseljenja ili unutar institucija sistema socijalne zaštite:

- “Izbjeglica iz BiH“ je državljanin Bosne i Hercegovine (u dalnjem tekstu:“BiH“) koji se nalazi izvan BiH, a koji je zbog sukoba protjeran sa svog prebivališta ili je nakon 30.4.1991. godine napustio svoje prebivalište u BiH i izbjegao u inostranstvo, bojeći se opravdano da će biti progonjen zbog svoje vjerske, nacionalne, etničke pripadnosti, pripadnosti nekoj socijalnoj grupi ili svojih političkih opredjeljenja i koji se nije vratio u BiH;
- “Raseljena osoba“ je državljanin BiH koji se nalazi u BiH, a koji je zbog posljedica sukoba protjeran sa svog prebivališta ili je nakon 30. 4. 1991. godine napustio svoje prebivalište, bojeći se opravdano da će biti progonjen zbog svoje vjerske, nacionalne, etničke pripadnosti, pripadnosti nekoj socijalnoj grupi ili svojih političkih opredjeljenja i koji se nije vratio u ranije prebivalište, niti je dobrovoljno odlučio da se nastani u drugom prebivalištu. Raseljena osoba je i izbjeglica iz BiH koja se vratila u BiH, a nije se ponovo nastanila u ranije prebivalište, niti je izabrala drugo prebivalište u BiH;
- „Povratnik“ je izbjeglica iz BiH ili raseljena osoba koja je nadležnom organu iskazala volju za povratak u ranija prebivališta i koja je u procesu tog povratka, kao i izbjeglica iz BiH i raseljena osoba koja se vratila u svoje ranije prebivalište;

Prema definiciji izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika možemo konstatovati da je mali neznačajan broj romske populacije koji pripadaju ciljnoj grupi, naime kad su u pitanju izbjeglice iz Bosne i Hercegovine najveći broj Roma je tokom ratnih dejstava bio u Njemčkoj, veliki broj je pronašao utočiste u trećim zemljama a znatni broj je useljen u Sjedinjene Američke Države, organizovan je i realizovan projekat povratka Roma iz Berlina 2000.godine kada je kroz projekat koji je finansiran sredstvima Evropske Komisije sanirani objekti za 14 porodica iz Tuzle, 7 iz Živinica i 55 stambenih objekata u Kalesiji, drugi projekti koji su realizovani bili su skoro nezapaženi. Određeni broj Roma iz Republike Srpske koji su bili Izbjeglice po povratku iz Inostranstva postale su raseljene osobe, s tim da je skoro preko 90% tih porodica riješilo stambeni problem na području Tuzlanskog kanton sa svojim sopstvenim sredstvima.

Romi iz Bosne i Hercegovine u 99% slučajeva ne mogu ostvarivati benefite i biti korisnici Regionalnog programa, a i za one Rome koji bi mogli biti korisnici programa nisu informisani o samom programu. U sklopu predviđenih donatorskih i državnih sredstva koja su namjenjena za implemntaciju regionalnog stambenog programa, nisu predviđena posebna sredstva za Rome u Bosni i Hercegovini. Romi u Bosni i Hercegovini korisnici su nacionalnog programa za stambeno zbrinjavanje Roma.

Realizovane aktivnosti u periodu od 4 godine nakon pristupanja Dekadi Roma 2005-2015

Programi i aktivnosti za 2009. godinu

Iako je 2009. godina bila prva godine implementacije Akcionog plana o stambenom zbrinjavanju Roma, učinjen je veliki pomak u kreiranju metodologije utroška sredstava tako da su poduzete slijedeće aktivnosti:

- Pripremljena je Odluka o rasporedu budžetskih sredstava za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja, zdravstvene zaštite i realizacije programa evidentiranja i uspostave baze podataka o Romima u Bosni I Hercegovini, usvojenoj na 55. Sjednici Vijeća ministara Bosne I Hercegovine u 2009. godini.
- Ministar za ljudska prava i izbjeglice BiH je donio Odluku o kriterijima za korištenje sredstava namjenjenih za rješavanje problema Roma u oblasti stambenog zbrinjavanja.

Sredstva su se mogla koristiti isključivo za slijedeće namjene:

- Za izgradnju stanova i kuća,
- Za poboljšanje uslova stanovanja, i
- Za sanaciju i urbanizaciju romskih naselja.

Na osnovu ovog rasporeda sredstava, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je objavilo Javni poziv za prikupljanje projektnih prijedloga za rješavanje problema Roma u oblasti stambenog zbrinjavanja. Pravo učešća na javnom pozivu su imale općine, gradovi, kantoni, entiteti, domaće i strane vladine i nevladine organizacije i institucije i donatori, u saradnji sa općinom na čijem se području provodi projekt. Sredstva su trošena bez nezavisnog stručnog monitoring takođe nikad nije urađena revizija o učinkovitosti utrošenih sredstava tako da su neki objekti renovirani sa par hiljada maraka dok su drugi sa vise desetina hiljada maraka, pa se prikaže prosječno ulaganje u stambeni objekat, Još nisu dostupni podaci koliko je uloženo pojedinačno u svaki objekat.

Rezultati realizacije projekata za stambeno zbrinjavanje Roma iz 2009. godine su:

- Projekti su realizovani u 17 općina i to: Kiseljak, Zenica, Jajce, Ključ, Maglaj, Sanski Most, Kladanj, Bijeljina, Teslić, Kozarska Dubica, Brčko, Kanton Sarajevo, Banja Luka, Zenica, Vitez, Bihać i Travnik;
- Izgrađeno je 86 novo izgrađenih stambenih jedinica;
- Rekonstruisano/sanirano je 125 stambenih jedinica;
- UKUPNO izgrađenih/rekonstruisanih stambenih jedinica je 211;
- UKUPNO porodica-korisnika projekata infrastrukture je 182.

Programi i aktivnosti za 2010./2011. godinu

Tokom 2010. godine započet je novi ciklus odabira najuspješnijih projekata s tim da su raspoloživa sredstva iznosila ukupno 2.312.800,00 KM, a raspoređena su na sljedeći način:

- za Federaciji Bosne i Hercegovine.....1.566.000,00 KM
(u okviru kojih su dodjeljena sredstva u iznosu od
312.800,00 osigurana od strane Federacije BiH.)
- za Republiku Srpsku.....626.800,00 KM
- za Brčko Distriktu BiH.....120.000,00 KM

Prema istoj proceduri kao i u 2009. godine raspoređena su sredstva namijenjena za sufinansiranje projekata stambenog zbrinjavanja Roma u iznosu od 2.312.800,00 KM. Prema prioritetnim projektima za sljedeće općine i implementatoru: CARITAS-Mostar, CARITAS-Donji Vakuf, općina Fojnica, općina Gračanica, Hilfswerk-Banovići, općina Jablanica, Hilfswerk-Tuzla i, općina Kakanj, općina Prijedor, općina Srbac, općina Trebinje, općina Gradiška, Brčko distrikt BiH. Ukupno je odobreno 13 projektnih prijedloga, koji su finansirani po budžetskim sredstvima iz 2010. godine. Realizacija odobrenih projekata za stambeno zbrinjavanje Roma, po sredstvima iz 2010. godine je bila u toku 2011. i nastavila se u 2012. godini.

Ukupni dosadašnji rezultati realizacije projekata za stambeno zbrinjavanje Roma iz 2010. godine su:

- Ukupna uložena sredstva iz budžeta su bila u iznosu od 2.312.800 KM
- Izgrađeno je do sada 20 novoizgrađenih stambenih jedinica
- Rekonstruisano/sanirano je 37 stambenih jedinica do sada.

Programi i aktivnosti za 2011./2012. godinu

Ministarstvo prostornog uređenja Federacije BiH je izdvojilo u budžetu 250.000 KM i Komisija za odabir projekata je donijela odluku da se finansiraju sljedeći projekti:

- CARITAS-Donji Vakuf, nastavak prošlogodišnjeg projekta (izgradnja minimalno 3 stambena objekta) – dodijeljeni iznos je 100.000 KM (projekat zadovoljio kriterije prošle godine),
- Hilfswerk-Tuzla II- početak realizacije projekta Tuzla II,- dodijeljeni iznos je 107.000 KM (projekat zadovoljio kriterije prošle godine i predviđa rekonstrukciju minimalno 5 stambenih jedinica)
- Projekat općine Prača- prioritetni smještaj, tj. izgradnja kuće za višečlanu romsku porodicu, koja broji 11 članova.

Namjena sredstava

Podnosioci projektnih prijedloga pripremaju projekte prema sljedećoj namjeni:

- za izgradnju individualnih kuća i stanova u privatnom vlasništvu,
- za izgradnju socijalnih stanova i kuća namjenjenih za socijalno stanovanje,
- za poboljšanje uvjeta stanovanja (rekonstrukcija postojećih kuća i sanacija stanova iz tačaka a i b),
- za izgradnju i unapređenje prateće komunalne infrastrukture u romskim naseljima,
- djelimično sufinansiranje programa za legalizaciju bespravno izgrađenih stambenih objekata.

Projektni prijedlozi se mogu odnositi na jednu ili više namjena. Maksimalni iznos koji se odobrava iz raspoloživih budžetskih sredstava može iznositi do 200.000,00 KM po jednom projektnom prijedlogu. Sredstva sufinansiranja prikazuju se kao sastavni dio projektnih prijedloga i mogu premašiti maksimalan iznos i ulaze u ukupnu vrijednost projektnog prijedloga.

Pravo učešća na Javnom pozivu

Pravo učešća na Javnom pozivu imaju općine, gradovi, kantoni, entiteti, Brčko Distrikt BiH, domaće i strane vladine i nevladine neprofitne organizacije i institucije i drugi domaći i strani donatori u saradnji sa općinom na čijem se području provodi projekt. Sve navedene institucije i organizacije mogu udruživati vlastita raspoloživa sredstva u svrhu zajedničke realizacije ovih projekata za stambeno zbrinjavanje Roma.

Opći uvjeti za učešće na Javnom pozivu

Opći uvjeti za podnošenje projektnih prijedloga su:

- Krajnji korisnici projekata su Romi i romska domaćinstva koja su u potrebi za stambenim zbrinjavanjem ili unapređenjem uvjeta stanovanja,
- Izbor krajnjih korisnika vrši se na osnovu Uputstva o načinu dodjele pomoći, odabira korisnika i realizacije projekata za stambeno zbrinjavanje Roma u Bosni i Hercegovini.

Opći uvjeti su eliminatori i obavezujući za sve podnosioce.

Posebni kriteriji za vrednovanje projektnih prijedloga

Posebni kriteriji za vrednovanje projektnih prijedloga koji su osnova za rangiranje su:

- Kvalitet i sveobuhvatnost projekta,
- Učešće u sufinansiranju (sredstvima, zemljištu, infrastrukturni i dr.),
- Broj krajnjih korisnika projekta u odnosu na tražena sredstva,
- Racionalnost u planiranju troškova izgradnje (cijena m² stambenog prostora),
- Doprinos društvenoj uključenosti Roma i razvoju održivih zajednica.

Način vrednovanja posebnih kriterija

Maksimalan broj bodova kojima se vrednuju posebni kriteriji ukupno je 100, od čega se vrednuje:

- Kvalitet i sveobuhvatnost projekta - do 30 bodova,
- Učešće u sufinansiranju (sredstvima, zemljištu, infrastrukturni i dr.) - do 30 bodova,
- Broj krajnjih korisnika projekta u odnosu na tražena sredstva - do 20 bodova, 4) Racionalnost u planiranju troškova izgradnje - do 10 bodova, 5) Doprinos društvenoj uključenosti Roma i razvoju održivih zajednica - do 5 bodova,
- Teritorijalna zastupljenost po osnovu prve prijave općine - do 5 bodova.

Teško je prikupiti i dobiti precizne podatke jer kada je riječ o stanogradnji svi će svoj položaj učiniti težim ako će time imati šansu da dobiju stambenu jedinicu. Ako se posmatra broj identifikovanih Roma (4.406 domaćinstava) koji žive u marginaliziranim i zajednicama pogodjenim segregacijom, a da je prosjek porodice 4 člana, onda se može smatrati da oko 18.000 Roma živi u marginaliziranim zajednicama ako je fokus na stambenom zbrinjavanju.

Teško je definisati indikatore promjena broja Roma koji žive u marginaliziranim zajednicama, jer bi bilo potrebno uspostaviti sistem monitoringa migracije Roma, što nije primijenjeno, niti je u planu da bude primijenjeno. Zvanični ulazni podaci o broju Roma koji žive bez pristupa osnovnoj

infrastrukturi javnih komunalnih i socijalnih usluga nisu na raspolaganju. Podaci se baziraju na rezultatima istraživanja o pristupu osnovnoj infrastrukturi. Podaci ukazuju na jako loše stanje u romskim naseljima u BiH. Bez struje je u prosjeku 10% stambenih jedinica (od 1% u Brčko Distriktu do 13% u Tuzli, SBK i RS-u). Bez vode je, u prosjeku, 16% stambenih jedinica (od 9% u Sarajevu do 29% u Tuzli). Područje koje se i ovdje evidentno izdvaja je HNK gdje 43% stambenih jedinica nema struju a čak 45% nema vodu.

U toku pisanja ovog izvještaja, realizuju se projekti sa sredstvima iz 2013. godine, tako da rezultati nisu dostupni.

ZAPAŽANJA

- Primjer kontradiktornosti u rješavanju stambenog zbrinjavanja je što aplikanti za pomoć moraju imati riješeno pitanje imovinsko-pravnih odnosa tj. aplikanti moraju imati dokaz o vlasništvu zemljišta ili objekta. Prema istraživanjima Euro Rom-a preko 80% Roma živi u nelegalnim naseljima / objektima, što znači da mogu dobiti pomoć za obnovu stambenog objekat, ali prvo moraju obezbijediti dokaz o vlasništvu zemljišta – što je dugotrajan i neizvjestan proces (a rokovi u javnom pozivu su ograničeni datumima, tako da Romi ne mogu provesti proceduru obezbjeđenja dokaza vlasništva zemljišta što traje mjesecima, pa nekad i godinama). Istraživanje pod nazivom *Legalizacija romskih naselja i kuća u BiH*, koje je 2013. godine obavio OSCE, analizira situaciju u osam općina. Rezultati pokazuju da Romi žive u kućama koje nisu legalizovane i po 30 godina, što dobro ilustruje problem legalizacije.
- Socijalni smještaj nije jasno definisan u BiH, i u širem smislu se odnosi na koncepte rješavanja problema smještaja za socijalne kategorije, uključujući Rome. Odgovornost za socijalni smještaj nije jasno definisana, a inicijative za izradu koncepta socijalnog smještaja zavise o vlastima zainteresovanim za ova pitanja.
- U toku izrade izvještaja uočeno je niz nepravilnosti i nedostataka u realizaciji programa stambenog zbrinjavanja Roma, prvenstveno u raspodjeli sredstava, tako što sredstva nisu ravnomjerno raspoređena iz razloga što neke općine i međunarodne organizacije dobijaju sredstva više puta dok neke općine niti jednom i ako postoje realne potrebe. Kao primjer za to je da su u posebnim kriterijima za vrednovanje projektnih prijedloga koji su osnova za rangiranje navedeni *učešće u sufinsaniranju (sredstvima, zemljištu, infrastrukturi i dr.)* nisu dovoljno objašnjeni, a oni nose 30 od ukupnih 100 bodova. Tako da neke međunarodne organizacije koje apliciraju po Javnom pozivu svoje ogromne troškove administracije prikazuju kao učešće u programu, i zbog toga domaće nevladine organizacije nisu ravnopravne na konkursu sa njima, te ostaju uskraćene za projekte u romskim zajednicama gdje postoji stvarna potreba.
- Nakon odabira projekata, implementatori zajedno sa općinama po javnom pozivu primaju zahtjeve za rekonstrukciju/sanaciju individualnih stambenih objekata, te se nakon objavljenih rezultata uočavaju propusti Komisija a to se prije svega odnosi na to da prioritet u odabiru korisnika nisu imale socijalno ugrožene porodice, jer kriteriji nisu prilagođeni ciljnoj grupi, te je i implementator projekta koji je odgovoran za implementaciju projekta direktno uključen u odabir korisnika što dovodi u pitanje samu realizaciju nastavka projekta.
- Takođe tu je i nedovoljna transparentnost implementatora projekata u trošenju prilikom izvođenja radova, jer u konačnici potrošenih sredstava nemam pojedinačne vrijednosti uloženih sredstava po objektu.
- Organizacije koje apliciraju sa projektom poslije odobravanja projekta biraju korisnike, tako da u nekim općinama se odobre projekti a poslije toga nema korisnika koji su u stanju socijalne

potrebe da ispunjavaju kriterije pa se odaberu korisnici nisu u stanju socijalne potrebe jer imaju minimum uslova za stanovanje.

- Ne poštuju se standardi za sanaciju i izgradnju stambenih jedinica i objekata u svrhu stambenog zbrinjavanja Roma u BiH, objavljeno u Službenom glasniku br. 53 od 08.07.2013. godine.
- Kao i nekvalitetna izgradnja, te izvođenje građevinskih radova u zimskom periodu kada nije moguće postići kvalitet u izgradnji objekata.

PREPORUKE

- Da se razmotre imovinsko-pravni odnosi koji su prvi uslov kako bi Romi mogli aplicirati po programima stambenog zbrinjavanja u BiH. Prema istraživanjima Euro Rom-a preko 80% Roma živi u nelegalnim naseljima, tako da je preporuka da se prihvati račun od komunalija (struja, voda, smeće i sl.) koje aplikant plaća za pomenuti objekat za koji aplicira, koji glasi na njegovo ime najmanje 12 mjeseci prije objave Javnog poziva.
- Prioritet je da se riješi problem socijalno ugroženih Roma na način da se kolektivne stambene jedinice izgrade u urbanim sredinama kako ne bi sa socijalno ugroženim osobama stvarali geto, odvojena naselja, te umjesto integracije u društvenu zajednicu dobili segregaciju.
- Da bi bile ravnopravne međunarodne i domaće organizacije na Javnom pozivu koji objavljuje Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, učešće aplikanta za administrativne troškove ne bi se trebalo uzimati u obzir prilikom bodovanja - učešće u sufinansiranju nego da se uzme u obzir isključivo sufinansiranje u direktna ulaganja u projekat za koje se može dobiti maksimalno 30 bodova u skladu sa Posebnim kriterijima za vrednovanje projektnih prijedloga.
- Sastav Komisije za odabir korisnika stambenog zbrinjavanja Roma bude sastavljen od predstavnika Centra za socijalni rad, općine, i romske zajednice (2 predstavnika)
- Po završetku implementacije projekta implemntator bi trebao da objavi javno koliko je utrošeno po svakom objektu pojedinačno.
- Aplikanti koji apliciraju uz aplikaciju da dostave podatke o potencijalnim korisnicima projekta.
- Formirati stručni monitoring tim za praćenje i realizaciju projekata koji će biti sastavljen od stručnjaka iz građevinske struke, kako se ne bi dešavalo da dolazi do nekvalitetne gradnje i kako bi se poštivali standardi za sanaciju i izgradnju stambenih jedinica i objekata u svrhu stambenog zbrinjavanja Roma u BiH.
- Da se inkorporiraju projekti stambenog zbrinjavanja i zapošljavanja Roma.
- Preporuke vezano za Regionalni stambeni program su da se izvrši kampanja u romskim zajednicama o regionalnom stambenom programu.
- Potrebno je angažovati osobe koje će pružiti podršku i pomoći prilikom prikupljanja dokumentacije i predaje zahtjeva.
- Takođe da se u Regionalnom stambenom programu odvoje posebna sredstva za Rome.

CRNA GORA

Uvod

Zbog oružanih sukoba, koji su se dogodili 90tih godina na terotriji bivše SFRJ, više od 3 miliona ljudije raseljeno unutar i izvan granica četiri zemlje: Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Republike Srbije. Veliki broj njih je i dalje raseljen u cijelom regionu, a neki od njih stanuju u uslovima koji ne ispunjavaju minimalne standarde. Posebno zabrinjavajuća situacija je u Podgorici u kampovima Konik I i II gdje su smješteni Romi koji su izbjegli sa Kosova.

U cilju rješavanja brojnih problema sa kojima se suočavaju raseljeni četiri države, uz podršku međunarodne zajednice, pokrenule su regionalnu inicijativu cilju osiguranja dobrovoljnog povratka i reintegracije ili lokalne integracije izbjeglica i internu raseljenih osoba. U sklopu ove regionalne inicijative, partnerske zemlje su razvile zajednički regionalni Program trajnih rješenja za izbjeglice i internu raseljene osobe sa ciljem stvaranja trajnih i održivih stambenih rješenja, uz potpunopoštovanje prava izbjeglica i internu raseljenih osoba i obostranu obvezu da usko sarađuju i usklađuju aktivnosti kako bi se osigurala trajna rješenja, bilo kroz dobrovoljni povratak i reintegraciju ili lokalnu integraciju.

Regionalni Stambeni Programima za cilj pružanje trajnih i održivih stambenih rješenja za oko 74.000 osoba ili 27.000 domaćinstava. U Crnoj Gori ovim programom biće obuhvaćemo 6,063 raseljena i internu raseljena lica ili 1,177 domaćinstva.

Pomoć koja će se kroz program pružati za stambena rješenja uključuje:

- Osiguranje stanova i kuća kroz izgradnju, adaptaciju, obnovu ili kupovinu;
- Osiguranje građevinskog materijala;
- Smještaj u ustanovama socijalne zaštite.

U Sarajevu 24. aprila 2012. godine, partnerske zemlje su organizovale međunarodnu donatorsku konferenciju, na kojoj je prikupljeno više od 260 miliona eura.

Implementacija projekta u Crnoj Gori

U Crnoj Gori se i dalje nalazi oko 5,500 raseljenih i 11,000 internu raseljenih lica sa Kosova. Regionalni projekat je relativno na početku i sada nijesu primijećeni veći nedostaci u njegovoj implementaciji.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja je u okviru Sarajevskog procesa – Beogradske inicijative zaduženo za pripremu Regionalnog stambenog programa, za najugroženija izbjegla i raseljena lica i definisanje programa na nivou zemlje, broja budućih korisnika vrijednosti projekta, pripremu i plan implementacije. Ministarstvo je usvojilo kriterijume i procedure za odabir korsnika RHP-a koji treba da budu usvojeni i od strane Vlade. Ministarstvo redovno izvještava o svim aktuelnostima vezanim za projekat na web stranici: http://www.mrs.gov.me/organizacija/regionalni_stambeni_program. Dosadašnji proces koji vodi Ministarstvo rada je transparentan. UNHCR i OEBS prate implementaciju projekta. Međutim, predstavnici Roma nijesu uključeni ni na koji način u monitoring i realizaciju projekta i predstavnici romskih NVO-a nijesu informisani o realizaciji ovog projekta. Zbog toga je neophodno u cilju snaženja transparentnosti projekta uključiti predstavnike romske zajednice.

Kroz Regionalni stambeni program za Crnu Goru, predviđeno je, kao što smo već gore naveli, obezbjeđenje sredstava za rješavanje stambenog pitanja za 6.063 lica (1.177 domaćinstava) koja spadaju u najranjivije kategorije (lica smještena u neformalnim kolektivnim centrima i ugrožena lica u privatnom smještaju, sa posebnim osvrtom na Kamp Konik). Najavljen je da je kroz ovaj program predviđena izgradnja 907 stambenih jedinica, isporuka građevinskog materijala za 120 stambenih jedinica, izgradnja 60 montažnih kuća i gradnja Doma starih u Pljevljima.

- Ukupna vrijednost projekta za Crnu Goru iznosi 27.696 miliona eura
- Kontribucija države: 15%, tj. 4.154 miliona eura
- Donatorska sredstva: 23.542 miliona eura

Trenutno su 13 opština izrazile načelnu saglasnost da učestvuju u programu. Tri projekta su već odobrena i to u Nikšiću, Pljevljima i Podgorici.

Crna Gora je u okviru Regionalnog stambenog programa u martu 2013. godine kandidovala "Pilot projekat-Nikšić" izgradnja 62 stambene jedinice, čija ukupna vrijednost iznosi 2.780.000,00 eura, sredstva Granta 1.980.000,00 eura kontribucija lokalne jedinice 600.000,00 eura. U cilju realizacije ovog projekta pripremljena je projektna dokumentacija od strane Agencije za planiranje i projektovanje opštine Nikšić. Glavni građevinski projekat završen je 28.01.2014. godine, sa revizijom. Dozvola za gradnju je izdata od strane opštine Nikšić, pripremljen tender dosije i dostavljen CEB-u na razmatranje. Potpisani Grant sporazum sa CEB-om. Ministarsvo rada i socijalnog staranja usvojilo je pravilnik za odabir korisnika i formiralo komisiju za odabir korisnika i utvrdilo preliminarnu listu korisnika na osnovu javnog poziva. Na javni poziv prijavilo se 98 porodice od kojih su 20 romskih porodica. Ovaj javni poziv je u stvari obavještenje građanima i on će se opet ponoviti kada se radovi budu završavali iz razloga što Zakon o upravnom postupku dozvoljava formiranje konačne liste tek u roku manjem od šest mjeseci od dana završetka projekta. Iz PROCON-a, Nacionalna jedinica za implementaciju projekata, saopšteno je da je u toku priprema tenderske dokumentacije i da bi do kraja juna 2014. godine trebalo da bude raspisan tender za izbor izvođača radova. Vlada je u izvještaju o spovođenju Strategije integracije Roma saopštila da je to trebalo biti urađeno 1. marta 2014. godine.

Skupština donatora je 11. oktobra 2013. godine, odobrila "Projekat kamp Konik I" kojim je predviđena gradnja 120 stambenih jedinica. Pribavljeni su Urbanističko tehnički uslovi u toku je izrada Projektnog zadatka. Ukupna vrijednost ovog projekta je 7.347.135,00 eura, sredstva Granta 5.993.785,00 eura. Na kampovima I i II na Koniku živi oko 234 porodice. U kampu I na koji se odnosi projekat ima 180 porodica. Za 46 porodica je odobren povratak na Kosovo. Sedam porodica ima svoju imovinu a deset porodica je ušlo u program UNHCR-a gradnje kuća. Kuće su počete da se grade i očekuje se preseljene prije početka školske godine.

Istovremeno je planirana izgradnja 51 stambenih jedinica na Koniku kroz IPA projekat 2011. Vrijednost projekta iznosi 1,7 miliona eura (60 stambenih jedinica). Početak radova je planiran do kraja 2014. godine.

Treći projekat jeste izgradnja Doma starih u Pljevljima. Ukupna vrijednost projekta iznosi 2.612.407,00 eura od čega su donatorska sredstva 2.078.278,00 eura. Završen je glavni građevinski projekat sa revizijom u toku je postupak za izdavanje dozvole za gradnju. Pripremljeni su kriterijumi za odabir korisnika za potrebe Regionalnog stambenog programa i formirana je komisija. Objavljen je javni poziv za Dom starih u Pljevljima, u toku je selekcija korisnika i utvrđivanje preliminarne liste budućih korisnika Doma. Na osnovu podataka koje smo dobili od Ministarstva rada i socijalnog staranja na javni poziv obavještenja javilo se oko 15 predstavnika RE (Romi, Egipćani) populacije zainteresovanih za smještaj u Dom. Tačan broj nije moguće utvrditi jer na ovaj poziv raseljeni i internoraseljeni nijesu u obavezi da se izjašnjavaju po etničkoj pripadnosti. Jedinica za implementaciju

DOO "Project Consulting" PROCON radi na rješavanju administrativnih pitanja kako bi se stvorili uslovi za implementaciju projekata u dijelu koji se odnosi na postupak Javnih nabavki.

Kako je saopšteno od strane Ministarstva rada i socijalnog staranja stanovi izgrađeni na ovaj način su u vlasništvu opština i svake dvije godine će se vršiti revizija prava korišćenja stanova.

HRVATSKA

Značaj regionalnog programa stambenog zbrinjavanja i osnovni strateški dokumenti i zakonodavni okvir stambenog zbrinjavanja u republici hrvatskoj

U rješavanju sveobuhvatnih problema izbjeglica, povratnika i interno raseljenih osoba na području bivše Jugoslavije značajan doprinos daje i *Regionalni program stambenog zbrinjavanja* kojega su izradile Vlade Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i Srbije, uz pomoć međunarodne zajednice (koja uključuje EU, Vladu SAD, UNHCR i OESS.) u okviru kojega se planiraju pružiti stalna stambena rješenja za oko 27.000 obitelji, odnosno 74.000 osoba u regiji. Program traje od 2013. do 2017. godine. Uspostavljen je Fond Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja kojim upravlja Razvojna banka Vijeća Europe (CEB) uz podršku EU, Vlade SAD, UNHCR i OESS.

RH se na zajedničkoj konferenciji u Sarajevu izjasnila da bi po tom programu (prema podacima UNHCR-a i Državnog ureda za obnovu RH) riješila 8.529 osoba ili 3.541 obitelji.

Jedan od osnovnih ciljeva ovog Projekta je da se prilikom primjene *Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja* osigura jednak položaj - jednak učestvovanje Roma izbjeglica, povratnika i raseljenih osoba, kao posebno ranjive skupine. Posebna ranjivost romske populacije proizlazi iz toga što su i prije rata, za razliku od drugog stanovništva, Romi u RH živjeli u teškim stambenim uvjetima, često u nelegalnim izdvojenim naseljima, bez potrebne infrastrukture ili pak u stanovima u koje su bespravno uselili, u objektima bez građevinske dozvole i dokaza ovlasništvu, nezaposleni, najčešće živjeli uz socijalnu pomoć društva, bez zdravstvenog osiguranja, te teško školovali djecu zbog siromaštva. Veliki problem sa kojim su se nakon rata susreli je bio njihov neriješen državljanски status, tj često nisu imali državljanstvo, niti bilo kakav regulirani boravak u RH, što je bio preduvjet za ostvarivanje bilo kojih drugih prava, pa i prava na stambeno zbrinjavanje.

Nacionalna strategija za uključivanje Roma

Vlada RH je svjesna te situacije 2003. Godine donijela Nacionalni program za Rome, a 2005. Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma od 2005. do 2015. godine, u kojima se osim obrazovanja, zapošljavanja, zdravstva, te statusnih pitanja planira i rješavanje stanovanja Roma kroz razne vidove na državnoj i lokalnoj razini, te su u navedenim dokumentima postavljeni zadaci, odgovorna tijela i rokovi za izvršenje istih. Nakon toga, RH je izradila, u studenome 2012. godine, Nacionalnu strategiju za uključivanje Roma od 2013. do 2020. godine, koja predstavlja i osnovni strateški dokument za rješavanje stambenih pitanja Roma u RH zajedno s ostalim strategijama u RH koje bi se mogle ticati pitanja stanovanja, kao npr. Strategija razvoja socijalne skrbi RH od 2011. do 2016. godine. U Strategiji se navodi da Vlada RH redovito predviđa sredstva iz državnog proračuna za provedbu Nacionalnog programa i Akcijskog plana. Tako su bila odobrena sredstva za legalizaciju šest romskih naselja u međimurskoj županiji koja su bila obuhvaćena programom PHARE 2005. i 2006. i IPA 2008. godine, uz učešće Vlade RH.

Vezano za procese praćenja primjene i koordinaciju provedbe mjera iz Strategije predviđen je Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te specijalizirana tijela tj. Povjerenstvo za praćenje nacionalnog programa i radna skupina Desetljeća za Rome. U Strategiji se navodi da se pokazalo, tijekom provedbe Nacionalnog programa i Akcijskog plana desetljeća, da su jedinice lokalne i područne samouprave bile slaba karika, obzirom da niti jedan strateški dokument nije bio obvezujući za lokalne vlasti, pa su jedinice lokalne samouprave samostalno odlučivale hoće li provoditi određene mjere, te se ukazuje da je potrebna daljnja decentralizacija tako da se jasno utvrdi koje se mjere provode na nacionalnoj, a koje na lokalnoj razini. Važno je naglasiti da se Strategijom predviđa

izrada županijskih Akcijskih planova za uključivanje Roma (str. 22. Nacionalne strategije), s time da se županijama daje finansijska potpora od strane tijela na nacionalnoj razini, a županijski su programi uglavnom doneseni. Govori se o potrebi bolje vertikalne suradnje, međuresorske suradnje, kao i suradnje između vladinih tijela i organizacija civilnog društva i međunarodnih aktera te se također predviđa timski rad na lokalnoj razini između centara za socijalnu skrb, obiteljskih centara, te se naglašava sveobuhvatan pristup, jer se mjere stanovanja trebaju povezati s ostalim mjerama, pa tako npr. s mjerama za poboljšanje zdravstvenog stanja, zapošljavanja i drugo. Navodi se da je romska zajednica sama nedovoljno uključena u provedbu zacrtanih mjera, posebno na lokalnoj razini.

U Nacionalnoj strategiji posebno poglavlje zauzima prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša (str. 77.) te se kao nositelj provođenja mjera navodi Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, koje bi trebalo provoditi mјere koje su utvrđene i Nacionalnim programom za Rome i Akcijskim planom Desetljeća za Rome. Konstatira se, vezano za stanovanje, da ne postoji poseban propis kojim se uređuje obveza države u stambenom zbrinjavanju socijalno ugroženih kućanstava. Predviđa se donošenje Nacionalnog akcijskog plana protiv siromaštva i socijalne isključenosti, gdje će pitanje stanovanja Roma biti jedno od prioritetnih. U Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma 2013. – 2020. godine predviđeno je da Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja provodi mјere propisane u poglavlju 13 *Prostorno uređenje* Nacionalnog programa za Rome i poglavlje *Stanovanje* Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005. – 2015., za koje je zaduženo kao nositelj, koordinator ili suradnik. Navodi se da mnoga Romska naselja nisu evidentirana u postojećim prostornim planovima jedinica lokalne samouprave, pa je i dalje potrebno donošenje novih odnosno izmjena i dopuna postojećih prostornih planova. Mnogih postojećih naselja nema u prostorno-planskoj dokumentaciji, a mnoga su izgrađena izvan područja planiranih prostornim planovima za građenje naselja. Na mnogim mjestima nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi, velik dio kuća u kojima žive Romi sagrađen je bespravno, u legalizaciji kuća i naselja postoji problem troškova koje Romi ne mogu plaćati, a često legalizirana naselja koja imaju komunalnu infrastrukturu nisu priključena na struju, vodu ili kanalizaciju. Županijske programe aktivnosti i mјera izradilo je i donijelo 13 županija, koji predstavljaju stručne elaborate te za svaku lokaciju daju potrebne podatke s procjenom stvarnih potreba i radova koje je potrebno izvršiti. Vezano za provedbu tih županijskih programa Ministarstvo graditeljstva je zaduženo osigurati sredstva za pomoć jedinicama lokalne samouprave u izradi prostornih planova za lokacije naseljene Romima. Temeljem osiguranih sredstava, od početka provedbe Nacionalnog programa i Akcijskog plana do sada, 16 jedinica lokalne samouprave za 17 lokacija naseljenih Romima izradilo je i donijelo ukupno 25 prostornih planova i tako stvorilo nužne prostorno-planske prepostavke za daljnje aktivnosti na legalizaciji bespravno izgrađenih objekata.

Planira se da će se i dalje nastaviti donošenje preostalih županijskih programa (Primorsko-goranska županija još nije donijela svoj program) i prostornih planova jedinica lokalne samouprave naseljenih Romima, a što će dalje pratiti i sufinancirati Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja.

U Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma konstatira se da je nakon 1990. godine zabilježeno intenzivno naseljavanje Roma, osobito iz BiH, Srbije i Kosova. U pogledu stanovanja i prostornog uređenja (str. 29. NS) navodi se prostorna segregacija, nerazvijena infrastruktura romskih naselja (navode se područja Međimurske županije, grada Zagreba, Osječko-Baranjske županije, Sisačko-Moslavačke, Istarske i Primorsko-Goranske županije) te nezainteresiranost i nevoljnost mnogih lokalnih samouprava da rade na poboljšanju socijalno-ekonomskog položaja Roma. Upitno je i koliko vijeća romske nacionalne manjine na lokalnoj razini mogu utjecati na tijela lokalne i područne samouprave obzirom da imaju samo savjetodavnu ulogu.

U RH još za sada ne postoji opći zakon o socijalnom stanovanju niti strategija socijalnog stanovanja.

RH potpisala je s Europskom komisijom Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju 2007. godine dok je tek u nacrtu Strategija protiv siromaštva i socijalne isključenosti, koja može doprinijeti socijalnom uključivanju Roma, pa i po pitanju stanovanja. Od strateških dokumenata donešena je Strategija razvoja sustava socijalne skrbi RH od 2011. do 2016. godine koja se samo donekle dotiče područja stanovanja, pa tako prava na pomoć za podmirenje troškova stanovanja.

Zakon o područjima posebne državne skrbi

Zakon o područjima posebne državne skrbi (NN 86/08, 57/11, 51/13 i 148/13) koji je donesen još 2008. i kasnije mijenjan nekoliko puta daje mogućnosti i za stambeno zbrinjavanje Roma izbjeglica i povratnika, i to onih koji se nalaze na područjima posebne državne skrbi, pa je po tom zakonu, kako se navodi u Strategiji stambeno riješeno 105 obitelji različitim modelima stambenog zbrinjavanja.

No navedeni Zakon za rješavanje stambenog pitanja postavlja određene uvjete pa se tako prvenstveno mora raditi o području posebne državne skrbi koje zakon točno određuje i namijenjen je poticanju povratka osoba koje su na tom području živjele do 1991. godine kao i nastanjivanju tog područja. Zakonom se predviđa više modela stambenog zbrinjavanja; od davanja stambenog prostora u najam, preko dodjele građevinskog materijala, do darovanja stambenog objekta (čl.8. Zakona). Zahtjevi se podnose svake godine državnim uredima za stambeno zbrinjavanje od 1. siječnja do 31. ožujka a izvršno rješenje se donosi 31. svibnja tekuće godine. Državni uredi u županijama sastavljaju liste prioriteta u skladu sa podnesenim zahtjevima a sve u skladu sa osiguranim sredstvima u državnom proračunu i raspoloživom stambenom fondu u državnom vlasništvu. Na listu prioriteta idu zahtjevi koji su pravodobni i potpuni i boduju se po kriterijima koje utvrđuje Vlada Uredbom, a koji posebno uključuju stambeni status, uvjete stanovanja, prebivanje na određenom području, primanja, stručnu spremu, kao i statuse priznate po posebnim propisima hrvatskim braniteljima, invalidima, žrtvama nasilja u obitelji te izbjeglicama, prognanicima i povratnicima (čl.12a st.2 Zakona o područjima posebne državne skrbi). Traži se odgovarajuća dokumentacija pa tako važeća osobna iskaznica te uvjerenje o prebivalištu za razdoblje od 08.10.1991. godine do dana podnošenja zahtjeva i drugo. Zahtjevi se razvrstavaju po pojedinim modelima stambenog zbrinjavanja sa odgovarajućim brojem bodova, a liste se objavljaju na internetskim stranicama i na oglasnoj ploči Državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje, pa su tako objavljene liste prvenstva stambenog zbrinjavanja za 2014. godinu, a izvršne liste bit će objavljena 31.05.2014. godine.

Postoji pravo prigovora o kojem odlučuje Državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje. Prema podacima iz Nacionalne strategije za uključivanje Roma temeljem odredbi Zakona o područjima posebne državne skrbi riješeno je 105 romskih obitelji, mada se ne vidi na kojim područjima su stambeno zbrinuti, te da li se radilo o povratnicima, izbjeglicama ili prognanicima. Do službenih podataka na kojim područjima su stambeno zbrinuti nismo mogli doći. Također ne znamo da li se temeljem ovog Zakona i dalje stambeno zbrinjavaju pripadnici romske zajednice, jer i nema službenih podataka po nacionalnom kriteriju. Možemo samo pretpostaviti da prilikom uvrštavanja na listu prioriteta sigurno ima problema, obzirom da Romi često nemaju odgovarajuće dokumente, počev od statusnih dokumenata, pa do uvjerenja o prebivalištu i ostale dokumente koji se traže za podnositelja zahtjeva i za članove obitelji.

Članak 12a stavak 8 Zakona o područjima posebne državne skrbi je jedina zakonska odredba koja spominje *Regionalni program stambenog zbrinjavanja*, pa tako predviđa da se za podnositelje zahtjeva koji borave u organiziranom smještaju te za korisnike *Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja* pravo na stambeno zbrinjavanje utvrđuje po službenoj dužnosti u postupku koji provode državni uredi u županijama, prema planu zbrinjavanja koji donosi Državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje.

Tko su spomenuti korisnici *Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja* koji se utvrđuju po službenoj dužnosti i na koji način se oni odabiru, odnosno uključuju na listu prioriteta pokušali smo dobiti odgovor u Državnom uredu za obnovu, kao i u UNHCR-u o čemu će biti riječi u nastavku.

U svakom slučaju ovaj model stambneog zbrinjavanja po Zakonu o područjija posebne državne skrbi još uvijek traje tako da je teoretski moguće da će kroz njega biti stambeno zbrinuto još pripadnika romske zajednice, koji su povratnici, ili su izbjegli iz neke od bivših republika bivše SFRJ.

Prema čl.12.a .st.6. Zakona o područjima posebne državne skrbi Državi ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje, radi realizacije listi prvenstva donosi godišnji program stambenog zbrinjavanja izbjeglica, prognanika i povratnika te bivših nositelja stanarskog prava, kao i za druge osobe uz mišljenje odgovarajućeg ministarstva. To bi značilo da se prilikom sastavljanja listi stambenog zbrinjavanja po Zakonu o područjima posebne državne skrbi vodi posebno računa o osobama koje imaju izbjeglički, prognanički ili povratnički status, mada se putem tih listi rješavaju i stambena pitanja drugih osoba, a ne samo izbjeglica.

U RH postoji Zakon o društveno poticajnoj stanogradnji (NN 109/01, 82/04, 76/07, 38/09, 86/12), prema kojemu se provodi izgradnja stanova i obiteljskih kuća iz javnih sredstava, međutim se radi o prodaji stambenih objekata, dakle građanima se nudi nešto niža cijena, više obroka otplate i nešto manja kamata nego na tržištu, te stoga ovaj model ne spada u socijalno stanovanje.

Realizacija regionalnog i nacionalnog programa stambenog zbrinjavanja

Državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje bio je do 01.05.2013.godine u sastavu Ministarstva regionalnog razvoja i EU fondova, a onda je izdvojen, te je na neki način sljednik Ministarstva regionalnog razvoja i isključivo je nadležan za realizaciju *Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja*.

Prema informacijama dobivenim u Državnom uredu za obnovu i stambeno zbrinjavanje (sastanak dana 01.04.2014.godine) *Regionalni program stambenog zbrinjavanja* odnosi se samo na izbjeglice, prognanike i raseljene osobe koje se još nalaze u kolektivnom odnosno organiziranom smještaju (koje još imaju status prognanika, izbjeglica i povratnika, obzirom da su u međuvremenu iz raznih razloga neki izgubili taj status), kao i na bivše nosioce stanarskog prava. Te osobe se rješavaju po službenoj dužnosti, iz čega bi proizašlo da nije uvjet da su se javili na liste redoslijeda temeljem Zakona o područjima posebne državne skrbi. Ako tih osoba ima više od broja koji se može riješiti tada se ti korisnici biraju po kriteriju ranjivosti tako da radna grupa od predstavnika Državnog ureda za obnovu i UNHCR-a vrši njihov izbor, no koliko smo mogli zaključiti moraju ispunjavati sve uvjete kao i osobe koje se nalaze na listama prioriteta temeljem Zakona o područjima posebne državne skrbi. U kriterije ranjivosti ne ulazi pripadnost manjini, no moguće je da se i Romi nalaze na listama prioriteta, a prema već rečenim izvorima iz Nacionalne strategije riješeno je 105 romskih obitelji vjerojatno do 2012./2013.godine, a možda u dalnjem razdoblju i više. Za zaključiti je da su se Romi, kao i sve ostale izbjeglice, prognanici i povratnici mogli, i moći će se javljati početkom svake godine u propisanim rokovima na pozive za stambeno zbrinjavanje, te moraju ispunjavati sve uvjete iz Zakona o područjima posebne državne skrbi u pogledu dokumentacije i svih ostalih uvjeta. U Državnom uredu za obnovu informirali su nas da je do sada po listama prioriteta riješeno zaključno sa 2013. godinom 38 000 osoba, i među njima vjerojatno ima i Roma, ali službenih podataka o tome nema, jer se ne vode po nacionalnoj pripadnosti. U 2013.godini bilo je na listi prioriteta 11.026 osoba.

Županijski uredi za stambeno zbrinjavanje donose kako liste prioriteta i odluke o rješavanju stambenih pitanja po Zakonu o područjima posebne državne skrbi, tako i odluke po *Regionalnom programu stambenog zbrinjavanja* i to po službenoj dužnosti za bivše nosioce stanarskog prava i osobe u

kolektivnim centrima. Što se tiče stambenih lista, svake se godine u državnom proračunu osiguravaju određena sredstva odnosno državna imovina za stambeno zbrinjavanje, te Državni ured za obnovu šalje županijskim uredima odgovarajuća sredstava, odnosno broj stambenih jedinica u državnom vlasništvu koji je na raspolaganju.

Osobe moraju praktički svake godine podnijeti novi zahtjev za stambeno zbrinjavanje, ako u prethodnoj godini nisu stambeno zbrinuti mada su bili na listi prioriteta, što je svakako otežavajuća okolnost za sve zainteresirane osobe.

Prema riječima predstavnika UNHCR-a, (s kojima smo razgovarali dana 20.03.2014.godini) u RH se provodi *Regionalni program stambenog zbrinjavanja*, kojim bi se u RH trebalo riješiti 8.529 osoba, odnosno 3541 obitelji koji su izbjeglice iz drugih zemalja bivše Jugoslavije, odnosno povratnici u RH ili pak raseljene osobe. Navode da će u RH *Regionalni program stambenog zbrinjavanja* biti primijenjen putem postojećeg Programa stambenog zbrinjavanja Vlade RH koji se provodi temeljem Zakona o područjima od posebne državne skrbi, pod čime se vjerojatno podrazumijeva da moraju ispunjavati sve uvjete iz Zakona o područjima posebne državne skrbi.

Prema navodima UNHCR-a već je utvrđeno od hrvatske strane da će u sklopu *Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja* , to biti po strukturi:

- 242 obitelji izbjeglica (ili 461 osoba) iz centara organiziranog smještaja
- 307 kućanstava (ili 518 pojedinaca) kategoriziranih kao ranjive izbjeglice ili bivši nositelji stanarskog prava
- 2.747 kućanstava (ili 7032 osoba) definiranih kao ranjivi povratnici bez dugotrajnog rješenja za smještaj
- 245 kućanstava(ili 518 osoba) kategoriziranih kao raseljene osobe smještene u centrima organiziranog smještaja i privatnome smještaju.

Zaključujemo da to mogu biti i osobe koje se već nalaze na listama prioriteta stambenog zbrinjavanja u županijskim uredima za stambeno zbrinjavanje, dakle o osobama koje su već ranije podnijele zahtjeve u skladu sa domaćim propisima, tj. Zakonom o područjima posebne državne skrbi; u određenim rokovima i sa potrebnom dokumentacijom, no to izgleda nije u svakom slučaju nužno, ukoliko se radi o ranjivim osobama sa izbjegličkim, povratničkim ili prognaničkim statusom, te osobama u centrima organiziranog smještaja, a u izboru ranjivih osoba će učestvovati predstavnici UNHCR, iz čega bi se moglo zaključiti da se i naknadno mogu javiti neke osobe koje su u izrazito ranjivoj situaciji. Dade se zaključiti da UNHCR tu ima presudnu ulogu jer on utvrđuje kriterije ranjivosti, a to su: nedostojanstveni uvjeti života, mentalna ili psihička nesposobnost, iscrpljuće zdravstveno stanje, samohrani roditelji, starije osobe, žene izložene rizicima. Također prema informacijama UNHCR-a jedan od osnovnih kriterija za navedene kategorije osoba jest da isti nemaju u vlasništvu odgovarajući stambenu jedinicu na području zemalja nastalih raspadom bivše Jugoslavije, odnosno da je nisu prodali ili otudili od 1991.godini do podnošenja zahtjeva, kao i da se mora raditi o izbjeglicama u razdoblju od 1991. do 1995.godine, tako da tu ne dolaze u obzir primjerice izbjegli Romi sa Kosova 1999.godine.

Uz zahtjeve koji se podnose na liste stambenog zbrinjavanja prema Zakonu o područjima posebne državne skrbi potrebno je obavezno priložiti neki dokument o statusu (npr izbj. status, privremeni ili stalni boravak ili državljanstvo), uvjerenje o prebivalištu od 1991.godine do dana podnošenja zahtjeva, kao i druge odgovarajuće podatke, a isto tako za svakog člana obitelji moraju se predati odgovarajući dokumenti. (UNHCR smatra da se traži previše dokumenata, posebno sva uvjerenja o prebivalištu od 1991. do podnošenja zahtjeva). Prema mišljenju UNHCR-a moguće je da se na tim listama prioriteta nalaze i neki Romi, međutim UNHCR, kao niti Državni ured za obnovu nema

podatak o tome, jer se podaci niti ne vode po nacionalnoj pripadnosti.

Također se bojimo da je obimna dokumentacija koja se traži prema Zakonu o područjima posebne državne skrbi zapreka za mnoge pripadnike Romske manjine da podnesu zahtjev na liste stambenog zbrinjavanja, imajući u vidu da često Romima nedostaju potrebni dokumenti. Što se tiče samog *Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja* bojimo se da se tu radi o već utvrđenim i zadanim veličinama, kako u smislu broja stambenih jedinica, tako i u smislu broja korisnika, pa čak su već i identificirani korisnici, tako da izgleda da neke naknadne dopune korisnika uglavnom neće moći biti. Po *Regionalnom programu*, kako smo mogli zaključiti prednost imaju osobe koje se još uvijek nalaze u izbjegličkim centrima odnosno organiziranom smještaju, te bivši nosioci stanarskog prava. UNHCR nema podataka da bi se u izbjegličkim centrima nalazili i neki od pripadnika Roma. Što se tiče bivših nositelja stanarskih prava, među njima sumnjamo da je bilo Roma, obzirom da oni u najvećem dijelu nisu niti imali stanarska prava. Znači da je prema *Regionalnom programu* zadan broj osoba odnosno obitelji koje će biti stambeno zbrinute.

Prema informacijama UNHCR-a, *Regionalni program stambenog zbrinjavanja* će se realizirati u nekoliko etapa - valova. Tako će u prvom valu RH izgraditi stanove za 29 obitelji u Korenci, dok drugi val predviđa gradnju stanova u Kninu za stambeno zbrinjavanje 40 obitelji bivših nositelja stanarskog prava. Broj inicijalno predloženih korisnika od strane UNHCR živi sada u bunglovima u Golubiću, zatim u Strmici, a ostali su podstanari ili žive kod obitelji. U ovom valu predviđa se i rekonstrukcija i proširenje doma za starije i nemoćne u Glini. Također se u nekoj narednoj trećoj fazi planira napraviti 101 stambena jedinica za bivše nositelje stanarskih prava u 8 gradova u RH, te niti tu izgleda nema mjesta specifično za Rome, kao ranjivu skupinu.

Koliko je poznato UNHCR-u, u ovim stambenim planovima za regionalno stambeno zbrinjavanje nema Roma. Ukoliko ih je i bilo u nekim izbjegličkim centrima, onda su i riješeni, jer su primjerice iz izbjegličkog centra Tehnika svi stambeno zbrinuti. Ukoliko je i bilo Roma dobili su kuće u državnom vlasništvu sa statusom zaštićenog najmoprimeca.

Prema informacijama UNHCR-a U RH postoje još izbjeglički centri u RH :

- Mala Gorica pored Siska, gdje su uglavnom smješteni izbjegljice iz Bosne i Hercegovine i Kosova, te u njima nema Roma
- Kovačevac, koji je službeno zatvoren ali u njemu se još nalaze 44 izbjegljice iz BiH, tim objektom upravlja jedinica lokalne samouprave, ljudi bi trebali prijeći u dom za starije i nemoćne u Glini
- Polikarp u Puli, gdje su uglavnom izbjegljice iz B i H, koji bi također trebali prijeći u dom za starije u Glini,
- Strmica kod Knina, gdje ima 16 osoba, uglavnom izbjegljice iz Bosne

Prema neformalnim saznanjima moguće da Roma izbjegljica ili povratnika ima u Dardi, Banskom Grabovcu i okolici Gline, što međutim nismo mogli potvrditi.

ZAKLJUČAK

Za pitanja stanovanja romske populacije osnovni dokument u RH je Nacionalna strategija za uključivanje Roma iz 2013.g., te posebno njezin aspekt stanovanja, koja se nadovezuje na Nacionalni program za Rome iz 2003.g. (poglavlje XIII prostorno uređenje) i Akcijski plan provedbe Desetljeća za Rome (poglavlje Stanovanje). U Strategiji se navodi da je došlo do poboljšanja položaja Roma u odnosu na prethodno razdoblje.

Kod državnih tijela nije moguće dobiti podatke o broju izbjeglica, povratnika ili raseljenih osoba koji pripadaju romskoj nacionalnoj manjini, osim što se u Nacionalnoj strategiji konstatira da je nakon 1990. godine zabilježeno intenzivno naseljavanje Roma, osobito iz BiH, Srbije i Kosova. Također nemamo ažurirani podatak koliko u RH sada ima izbjeglica, prognanika i povratnika.

Također kod državnih tijela nije moguće dobiti podatke o broju i mjestu riješenih stambenih pitanja Roma, osim spomenutih podatka iz Nacionalne strategije u kojoj se navode primjeri dobre prakse pa tako prema službenim evidencijama Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU utvrđeno je da je po svim modelima stambenog zbrinjavanja koje predviđa Zakon o područjima posebne državne skrbi (NN br. 86/08, 57/11) do sada pozitivno riješeno 105 obitelji čiji su članovi pripadnici romske nacionalne manjine. Od toga je 58 obitelji stambeno zbrinuto dodjelom kuće u državnom vlasništvu, 11 obitelji dodjelom oštećene kuće u državnom vlasništvu i osnovnog građevinskog materijala za sanaciju istih, 7 obitelji dodjelom stanova u državnom vlasništvu, 1 obitelj dodjelom građevinskog zemljišta u državnom vlasništvu, te 28 obitelji darovanjem osnovnog građ. materijala za sanaciju ili izgradnju obiteljske kuće u vlasništvu podnositelja zahtjeva, te se navodi da su trenutno neriješena 73 zahtjeva obitelji čiji su pripadnici romske nacionalne manjine. No, nije navedeno na kojim su područjima stambeno zbrinuti, niti smo te podatke mogli dobiti. U Nacionalnoj strategiji se navodi da je pomoći kod stambenog zbrinjavanja pružilo niz gradova i općina a to su: Grad Čazma, Grad Daruvar, Grad Valpovo, Općina Darda, Grad Karlovac, Grad Ogulin, Grad Ozalj, Općina Saborsko, Općina Vrhovina, Grad Virovitica. Ne navodi se koju vrstu pomoći su pružili, no u svakom slučaju vidi se da neke jedinice lokalne samouprave rješavaju stambena pitanja Roma, te bi za odgovore na ta pitanja trebalo kontaktirati navedene jedinice lokalne samouprave i tako dobiti točne podatke. Također se navodi da je niz općina i gradova dodjeljivalo sredstva za podmirenje troškova stanovanja pripadnika romske zajednice.

Moguće je prema tome da su neke općine odnosno gradovi, prilikom rješavanja stambenih pitanja pripadnika romske zajednice rješili i neka pitanja Roma izbjeglica, povratnika i prognanika.

Na osnovu provedenih istraživanja (sastanak sa predstavnicima Državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje, UNHCR-a, Vladinog ureda za prava nacionalnih manjina, saborskim zastupnikom za pripadnike romske zajednice, nekoliko nevladinih udruga, proučavanja pozitivnih propisa i strategija u RH) možemo zaključiti da se stambeno zbrinjavanje izbjeglica, prognanika i povratnika rješava temeljem Zakona o područjima posebne državne skrbi, obzirom da se te kategorije stanovnika mogu svojim zahtjevom prijaviti za stambeno zbrinjavanje te ukoliko ispunjavaju i sve ostale zakonske uvjete, o kojima je ranije bilo riječi, mogu se uvrstiti u liste prioriteta, te temeljem njih rješiti stambeno pitanje. Teško je istražiti da li se na županijskim listama nalaze i pripadnici romske zajednice, obzirom da se podaci ne vode po nacionalnoj pripadnosti.

Stambeno zbrinjavanje izbjeglica, prognanika i povratnika, i to onih iz razdoblja 1991. do 1995. godine rješava se i putem *Regionalnog programa stambeneog zbrinjavanja*, no iz provedenog istraživanja nije se moglo zaključiti da bi u sklopu toga bilo i rješavanje pripadnika romske zajednice, obzirom da se po *Regionalnom programu* rješavaju prvenstveno osobe koje se još nalaze u izbjegličkim centrima i bivši nositelji stanarskog prava, čiji broj je već poznat.

Obzirom da *Regionalni program stambenog zbrinjavanja* traje do 2017.godine možda je moguće da se u njega uključe i priapadnici romske zajednice koji imaju status izbjeglica, prognanika i povratnika, i kao takvi predstavljaju posebno ranjivu skupinu. S duge strane, nezavisno od statusa izbjeglica, prognanika i povratnika, važno je napomenuti da temeljem Nacionalne strategije za uključivanje Roma i Desetljeća za uključivanje Roma postoji obveza izrade županijskih programa aktivnosti i mjera za unapređenje uvjeta stanovanja na lokacijama naseljenim Romima. U okviru tih županijskih programa osiguravaju se sredstva (državna i lokalne zajednice) prvenstveno za izradu i donošenje prostornih planova, te se pomaže romskoj zajednici u pribavljanju dokumentacije za legalizaciju bespravno sagrađenih objekata (npr u Sisačko-moslavačkoj županiji za romska naselja Capraške poljane i Grada Siska, te u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, Gradu Grubišno polje, romsko naselje Stalovica).

Također se može zaključiti da bi možda bila važna koordinacija između županijskih ureda za stambeno zbrinjavanje prema Zakonu o područjima državne skrbi i tijela županije koja donose programe i mjere prema Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma i Desetljeću.

Na temelju svega čini se da je ipak najviše pripadnika romske zajednice koji su izbjeglice, prognanici i povratnici moguće stambeno riješiti u okviru i temeljem Zakona o područjima posebne državne skrbi, kao i u okviru socijalnih programa stambenog zbrinjavanja u jedinicama lokalne samouprave.

Prema čl.12.a „st.6. Zakona o područjima posebne državne skrbi Državi ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje, radi realizacije listi prvenstva donosi godišnji program stambenog zbrinjavanja izbjeglica, prognanika i povratnika te bivših nositelja stanarskog prava. To bi značilo da se prilikom sastavljanja listi stambeneog zbrinjavanja po Zakonu o područjima posebne državne skrbi vodi posebno računa o osobama koje imaju izbjeglički odn prognanički ili povratnički status, mada se putem tih listi rješavaju stambena pitanja i drugih osoba, a ne samo izbjeglice. Možda bi trebalo opet više informirati priпадnike romske zajednice o mogućnostima rješavanja, i to na lokalnoj razni, kako od strane državnih tijela, tako i udrugu, koje i inače pomažu Romima u rješavanju njihovih problema. Sve kako bi se mogli uključiti u liste prioriteta.Zato smatramo da glavni fokus treba biti na Zakonu o područjima posebne državne skrbi (NN 86/08,57/11,51A, i 148/13).

No obzirom da *Regionalni program* traje do 2017.g. moguće je možda utjecati da se u sklopu njega stambeno riješe i pripadnici romske zajednice koji su izbjeglice, prognanici ili povratnici, uvažavajući načelo pozitivne diskriminacije iz Nacionalne strategije za uključivanje Roma.

Smatramo da bi više pažnje trebalo posvetiti informiranju pripadnika romske zajednice o navedenim mogućnostima stambenog zbrinjavanja.

SRBIJA

Uvod

U svome Izveštaju o Srbiji³ Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) preporučuje srpskim vlastima da i dalje posvećuju posebnu pažnju stambenim problemima s kojima se suočava romska zajednica. ECRI preporučuje da one preduzmu hitne mere radi sprovodenja programa i projekata koji su osmišljeni za ove potrebe tako što će im obezbediti potrebne ljudske resurse i finansijska sredstva. ECRI im dalje preporučuje da se bore protiv diskriminacije koju trpe Romi u toj oblasti, uključujući primenu odgovarajućih zakona i sprovodenje akcija podizanja svesti. ECRI se i u svome Izveštaju o Srbiji za 2011. godinu⁴ poziva na aktualnost svojih preporuka iz ranijih izveštaja te posebno upozorava na problem pribavljanja dokumenata, jer nedostatak dokumenata ih lišava mogućnosti da imaju jednak pristup na ograničen broj stambenih projekata. U Izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije u 2012. navodi se da je položaj romske populacije donekle poboljšan, ali oni su i dalje suočeni s vrlo teškom situacijom. U Izveštaju se, pored ostalog, navodi: “Većina Roma živi u ilegalnim naseljima u vrlo teškim uslovima.“

O Projektu Igmanske inicijative i njegovim ciljevima informisani su Komesarijat za izbeglice i migracije (KIRSM), Kancelarija za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije i Kancelarija za inkluziju Roma AP Vojvodine, koje smo zamolili za pomoć u prikupljanju podataka o Romima izbeglicama i njihovom teritorijalnom razmeštaju, kao i predstavnici UNHCR-a i OEBS-a. KIRSM je dostavio podatke o broju Roma izbeglica i njihovom teritorijalnom rasporedu po popisu izbeglica iz 1996. godine, jer ti podaci nisu objavljeni u publikaciji popisa iz 1996. godine, u kojoj su Romi izbeglice, verovatno zbog malog broja popisanih, svrstani u kategoriju “ostali”. Kancelarija za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije nema podataka o Romima izbeglicama i njihovim adresama, već je preko svoje Grupe za unapređenje položaja Roma i pružanje pomoći migrantima prosledila kontakte nekoliko organizacija uglavnom onih okupljenih u okviru Stalne konferencije romskih udruženja građana (SKRUG).⁵ Obratili smo se tim organizacijama da nam pomognu da utvrđimo konkretno gde se nalaze Romi izbeglice (program obuhvaća Rome u statusu izbeglice i Rome koji su bili izbeglice, ali su u međuvremenu ugasili izbeglički status, dakle, ne i interna raseljena lica s Kosova i Metohije) i kako ih se može kontaktirati (tel., adresa...), kako bismo utvrdili koje su im stambene potrebe te kako bismo ih informisali o RSP-u i uslovima za uključenje u jedan od četiri načina stambenog zbrinjavanja. Do trenutka pisanja ovog izveštaja potrebne informacije za Grad Beograd i Centralnu Srbiju o teritorijalnom razmeštaju Roma i njihovim adresama, nisu dobijene.

³ Izvještaj Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netrpeljivosti (ECRI) o Srbiji, usvojen 14. decembra 2007. godine, Strasbourg, 29. april 2008.

⁴ Izvještaj Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netrpeljivosti (ECRI) o Srbiji (četvrti ciklus monitoringa), usvojen 23. marta 2011. godine, objavljen 31. maja 2011.

⁵ Kontakti su prosleđeni za sledeće organizacije: Liga Roma, romska NVO Anglunipe, Ženskiprostor, Bibija - Romski ženskicentar, Yu Romcentari Romska ženska mreža

Na osnovu navedenog može se konstatirati da nadležne institucije nemaju preciznih podataka o Romima izbeglicama, njihovom sadašnjem teritorijalnom razmeštaju i njihovim stambenim potrebama.⁶

Evidentiranje stambenih potreba izbeglica u Republici Srbiji, provedeno 2012. godine u pripremi predloga projekata RSP-a, u kojem su utvrđene stambene potrebe i poželjna stambena rešenja za 13.486 izbegličkih porodica, nije uključivalo i pitanje nacionalne pripadnosti anketiranih izbegličkih porodica, tako da ta baza podataka nije relevantna za ovaj izveštaj.

Prikupljanje podataka o Romima izbeglicama, njihovom teritorijalnom razmeštaju i stambenim potrebama uspešnije je bilo na teritoriju Autonomne Pokrajine Vojvodine. U realizaciju ovog projekta neposredno se uključila Kancelarija za inkluziju Roma APV (davanjem podataka o romskim terenskim aktivistima). Pomoć u terenskom istraživanju ponudila je i Romska ženska mreža (za romska naselja na periferiji Grada Novog Sada).

U prikupljanje podataka o Romima izbeglica, njihovom teritorijalnom razmeštaju i stambenim potrebama uključila se i terenska mreža besplatne pravne pomoći Humanitarnog centra za integraciju i toleranciju iz Novog Sada, koji je izvršni partner UNHCR-a i koji ima razvijenu dugogodišnju saradnju s Komesarijatom za izbeglice i migracije i Fondom za pružanje pomoći izbeglim, prognanim i raseljenim licima APV. HCIT je za potrebe ovog projekta proveo terensko istraživanje romskih izbegličkih porodica (od vrata do vrata) u nekoliko mesta u Vojvodini, u kojima, prema saznanjima mreže HCIT-a, ima više romskih izbegličkih porodica, o čemu će biti više reči u drugim delovima ovog izveštaja. Terensko istraživanje pravni savetnici HCIT-a su iskoristili da pruže i konkretnu pravnu pomoć Romima izbeglicama, koja se odnosi ne samo na regulisanje njihovih imovinsko-pravnih odnosa vezanih za nekretnine, već i na besplatno pribavljanje dokumenata, ostvarivanje prava na penziju i druga stečena prava u zemljama porekla.

Statistički okvir

Prema zadnjoj registraciji izbeglica u Srbiji, koja je završena krajem janura 2005. godine, svojstvo izbeglice potvrđeno je za 85 Roma (18 iz BiH i 67 iz RH), a to je 0,08% od ukupnog broja izbeglica (svojstvo izbeglice potvrđeno je za 104.246 lica).⁷ Za pretpostaviti je da je devet godina kasnije taj broj još manji (između 40 do 50 Roma u izbegličkom statusu), jer se i ukupan broj izbeglica više nego prepolovio.⁸

Prema popisu stanovništva u Srbiji 2002. godine od ukupno 379.135 izbeglica, Roma izbeglica je bilo 703 ili 0,19%, a od tog broja u Vojvodini 311 i 392 u Centralnoj Srbiji. Kao osnovni kriterijum za definisanje ko jeste izbeglo lice, a ko nije, bila je činjenica da je lice prinudno napustilo opštinu stanovanja od 31. marta 1991. godine i kasnije, što je šira definicija izbeglice koja obuhvaća i kategoriju ratom ugroženih lica (lica koja su došla iz drugih republike bivše SFRJ, ali koja prema

⁶ Da preciznih podataka o broju Roma izbeglica nema niti na nacionalnom niti na lokalnom nivou pokazuje i primer iz LAP-a Opštine Apatin, u kojem se navodi da u Opštini ima i "izvestan broj Roma" doseljnih u vreme sukoba devedesetih godina prošlog veka s teritorija Republike Hrvatske. "U opštini Apatin prema popisu iz 2002. godine ima ukupno 32.813. stanovnika od kojih je 9,4% stanovnika Roma koji su pretežno starosedelačko stanovništvo. *Izvestan broj Roma tokom poslednjih 20 godina doseljen je sa prostora Republike Hrvatske.*" (Lokalni akcioni plan za poboljšanje položaja Roma u opštini Apatin, 2010-2015. godine)

⁷ Registracija izbeglica sprovedena je od 27. novembra 2004. godine do 25. januara 2005. godine, Izveštaj KIRS i UNHCR-a sa registracije izbeglica u Republici Srbiji 2005. godine, Beograd, decembar 2007.

⁸ Prema podacima Komesarijata za izbeglice i migracije na dan 20. juna 2014. godine u Srbiji je bilo 43.763 lica u izbegličkom statusu (32.371 iz Hrvatske i 11.324 iz Bosne i Hercegovine).

međunarodnim normama nisu imala pravo na izbeglički status, npr. državljeni Republike Srbije, vojna lica i članovi njihovih porodica, druga lica čiji status nije utvrđen i dr.). U prvom popisu izbeglica u Republici Srbiji 1996. godine, kada je registrovan najveći broj izbeglica i ratom ugroženih lica (537.937 izbeglica i 79.791 ratom ugroženo lice) Romi izbeglice i ratom ugrožena lica nisu prikazani kao posebna nacionalna skupina, već su u objavljenoj publikaciji popisa svrstani u kategoriju "ostali".⁹ Po podacima Komesarijata za izbeglice i migracije, koji su nam na našu molbu dostavljeni u svrhu ovog izveštaja, na popisu izbeglica 1996. godine registrovana su 483 Roma, što je 0,09% od ukupnog broja izbeglica popisanih 1996. godine. U drugoj registraciji izbeglica mart - april 2001. godine bilo je u Republici Srbiji 377.131 izbeglica i 74.849 ratom ugroženih lica. Romi izbeglice su i u publikaciji registracije u 2001. godini, takođe, svrstani u kategoriju "ostali", dok su Romi ratom ugrožena lica prikazani kao posebna nacionalna skupina.¹⁰ Registrovano je bilo 79 Roma u kategoriji ratom ugroženih lica (27 iz BiH i 48 iz Hrvatske i 4 iz Slovenije) ili 0,11% od ukupnog broja ratom ugroženih lica.

Upitno je da li navedeni statistički podaci o broju Roma izbeglica i ratom ugroženih lica u RS odgovaraju stvarnom stanju. Za prepostaviti je da je njihov broj veći, ali da, pored ostalog, i iz sledećih razloga nisu stekli formalni izbeglički status:

- Iskustva relevantnih nevladinih organizacija ukazuju na to da su Romi u odnosu na ostale izbeglice bili više u kategoriji "pravno nevidljivih lica" (nepostojanje osnovnih ličnih dokumenata), te da su u praksi i zbog toga kao i zbog predrasuda teže pribavljali dokumenta i mukotrpnije ostvarivali izbeglički status, a verovatno se deo njih nije niti nacionalno izjašnjavao kao Rom;
- Zbog takve situacije deo njih nema priznat izbeglički status već se vode u kategoriji ratom ugroženih lica, koji nisu ciljna grupa RSP, a deo njih nije uopšte registrovan odnosno popisan;
- U odnosu na ostale izbegličke skupine, Romi izbeglice su manje obuhvaćeni popisom odnosno registracijom izbeglica na što indicira i podatak da je po popisu stanovništva 2002. godine u RS boravilo 703 Roma izbeglice, a nepune tri godine kasnije je na zadnjoj registraciji izbeglica svojstvo izbeglice potvrđeno za svega 85 Roma, što je višestruko veći pad u odnosu na ukupan pad broja izbeglica u RS. Tako veliki pad se ne može objasniti činjenicom da su u brojci od 703 Roma izbeglice i Romi u kategoriji ratom ugroženih lica niti, pak, verovatno većim interesom Roma izbeglica za gašenje izbegličkog statusa kako bi mogli ostvarivati prava na socijalnu zaštitu, već, pre svega, načinom informisanja o popisu i različitim metodologijama provođenja popisa stanovništva (popisivač dolazi na vrata kuće) i popisa odnosno registracije izbeglica (izbeglica dolazi kod opštinskog poverenika za izbeglice da bio popisan odnosno registrovan). Da su način informisanja i metodologija ključni za obuhvat popisa odnosno registracije pokazuju i iskustva u realizaciji ovog projekta, jer 99% Roma izbeglica kod kojih smo došli na vrata kuće su prvi put od nas čuli za Regionalni stambeni program i konkurse koji su bili raspisani u njihovim opštinama.

Prema popisu stanovništva 2011. godine u RS je bilo 147.604 Roma. Međutim, kako se to navodi i u *Strategiji za unapređivanje položaja Roma Vlade Republike Srbije*, „mnoga istraživanja ukazuju na to da je broj pripadnika romske nacionalnosti u Republici Srbiji znatno veći, pa se procenjuje da je ukupan broj Roma između 250.000 i 500.000.“ U Strategiji se navodi i podatak da se u RS „nalazi 209.722 interna raseljenih lica sa Kosova i Metohije, među kojima je evidentirano 22.806 Roma.“ Pritom se konstatiše i da „veliki broj interna raseljenih Roma nije evidentiran, jer nemaju lična dokumenta“.

9 Popis izbeglica i drugih ratom ugroženih lica u SR Jugoslaviji, Beograd, 1996.

10 Registracija izbeglica u Srbiji, mart - april 2001.

“Krajem 2002. godine, posle Popisa stanovništva, obavljeno je i ciljano istraživanje koje je pokazalo da su u Republici Srbiji te godine postojala 593 romska naselja u kojima je živelo oko 200.000 Roma starosedelaca i oko 46.000 Roma raseljenih sa Kosova i Metohije. Ovi brojevi ne obuhvataju Rome koji su živeli u naseljima manjim od 100 stanovnika (odnosno 15 porodica). Stoga se pretpostavlja da je ukupan broj Roma u Republici Srbiji veći.”(*Strategija za unapređivanje položaja Roma Vlade Republike Srbije*)

Na osnovi navedenog može se zaključiti da statistički podaci, kada je reč o romskoj populaciji, ne odgovaraju stvarnom stanju, pa i kada su u pitanju Romi izbeglice.

Regionalni stambeni program

Važan poticaj procesu zatvaranja izbegličke krize na prostoru Zapadnog Balkana predstavlja i usvajanje Zajedničke deklaracije o okončanju raseljavanja i obezbeđivanju trajnih rešenja za ugrožene izbeglice i internu raseljena lica, koju su usvojili ministri spoljnih poslova BiH, Crne Gore, Hrvatske i Srbije 7. novembra 2011. godine u Beogradu. Sastavni deo ove deklaracije jeste Zajednički regionalni višegodišnji program koji je usmeren na to da obezbedi trajna stambena rešenja za najugroženije izbeglice i internu raseljena lica. U Zajedničkoj deklaraciji posebno se ukazuje na značaj punog poštovanja prava izbeglica i internu raseljenih lica, te se ističe obaveza vlada ovih zemalja da zaštite i unaprede njihova prava, polazeći pritom i od načela za trajno rešavanje izbegličke krize utvrđenih Sarajevskom deklaracijom od 31. januara 2005. godine.

Zajedničkim regionalnim višegodišnjim programom,¹¹ koji su izradile zemlje Dejtonskog sporazuma, a u cilju osiguranja trajnih rešenja za najugroženije izbeglice i internu raseljene osobe, predviđena su stambena rešenja za gotovo 27.000 domaćinstava u 4 zemlje, odnosno sveukupno oko 74.000 korisnika, koja obuhvataju pomoć za:

- oko 7.000 domaćinstava u mestu porekla i odnose se na povratak oko 20.000 osoba,
- oko 20.000 domaćinstava u mestu raseljenja, odnosno lokalno integriranje oko 53.000 osoba i osiguranje smeštaja u ustanovama socijalne zaštite za oko 500 osoba.

---

¹¹ U vezi sa RSP-om Igmanska inicijativa je 2012. godine usvojila sledeće preporuke:

- Sveobuhvatna rešenja za raseljene u regionu (1991-1995) treba tražiti u skladu sa međunarodnim normama i standardima ljudskih prava i utvrđenim međunarodnim pravnim obavezama.
- Igmanska inicijativa ističe važnost rezultata donatorske konferencije održane 24. aprila 2012. godine u Sarajevu kao dela procesa trajnog rešavanja izbegličkog pitanja na prostoru Zapadnog Balkana.
- Istovremeno se ukazuje na odgovornost svih država potpisnica da stvore uslove za efikasnu primenu dogovorenih rešenja, a u skladu sa preuzetim obavezama.
- Neophodno je da države pruže sve relevantne informacije krajnjim korisnicima regionalnog programa kako u zemlji porekla tako i u zemlji izbeglištva, kako bi izbeglice i internu raseljena lica imale pravovremene i tačne informacije o uslovima i načinu ostvarivanja trajnih rešenja.
- Neophodno je da rokovi za podnošenje zahteva za stambeno zbrinjavanje u svim zemljama regiona teku do okončanja primene regionalnog programa.
- Organizacije civilnog društva, koje godinama rade na rešavanju pitanja raseljenih lica, treba da imaju važnu partnersku ulogu u monitoringu primene i pružanju doprinosu realizaciji zajedničkog regionalnog stambenog programa.

Za sprovođenje zajedničkog regionalnog projekta potrebno je osigurati 584 miliona evra, od čega zemlje regiona učestvuju sa oko 83 miliona, što iznosi oko 15%. Doprinos zemalja ovog regiona sastoji se od sredstava koja će svaka zemlja osigurati za završetak projekta, uglavnom kroz nenovčana davanja (izrada projektne dokumentacije, dodela zemljišta za gradnju, troškovi izdavanja dozvola, administracija i dr). Preostalih 85%, odnosno iznos od 500 miliona evra su nedostajuća sredstva koje je potrebno osigurati putem međunarodnih donacija.

U tu svrhu je 24. aprila 2012. godine održana u Sarajevu Međunarodna donatorska konferencija za trajna rešenja za izbeglice i raseljene osobe. Konferencija je, na poziv Bosne i Hercegovine, organizovana u tesnoj saradnji s vladama Crne Gore, Republike Hrvatske i Republike Srbije, kao i s visokim komesarom Ujedinjenih naroda za izbeglice, Evropskom komisijom, Organizacijom za evropsku bezbednost i saradnju, Vladom Sjedinjenih Američkih Država i Razvojnom bankom Saveta Evrope.¹² Predstavnici 41 zemlje susreli su se i obećali svoju podršku zajedničkom Regionalnom stambenom programu. Na konferenciji je registrovano ukupno 260,505.000 evra u formi čvrsto obećanih donacija za RSP, od kojih je Evropska unija obezbedila 230 miliona evra, koje će biti raspoređene tokom petogodišnjeg razdoblja sprovođenja. Svi donatori su izrazili snažnu nameru da nastave sa svojom pomoći i nakon tekućeg budžetskog ciklusa svojih vlada, do kraja sprovođenja RSP-a.

U tu svrhu, uz podršku Evropske komisije, Vlade Sjedinjenih američkih država, UNHCR-a i OEBS-a, uspostavljen je Fond regionalnog stambenog programa za sredstva donatorske zajednice. Fondom upravlja Razvojna banka Saveta Evrope (CEB). Skupština donatora Fonda RSP-a, koja je dosad imala pet sastanaka, pored ostalog, odobrava projektne predloge partnerskih država u RSP-u.

Regionalni stambeni program se sprovodi paralelno u četiri partnerske države tokom pet godina, počevši od novembra 2012. godine.

25. oktobra 2013. potpisani je Okvirni sporazum između Republike Srbije i Banke za razvoj Saveta Evrope (CEB) o sprovođenju Regionalnog stambenog programa, čime se iz pripremne faze prešlo u fazu implementacije RSP-a u RS.

Upravljačka struktura RSP-a na regionalnom nivou sastoji se od:

1. Upravnog odbora (UO)

Upravni odbor (UO) sastavljen je od predstavnika partnerskih zemalja, Evropske komisije, Banke za razvoj Saveta Evrope (CEB) i partnera međunarodnih finansijskih institucija (ako je primenljivo), kao i bilateralnih donatora/kontributora fonda, te UNHCR-a i OEBS-a. Upravni odbor daje strateske smernice i savete putem konsenzusa u vezi sa strategijom i politikom Regionalnog programa.

2. Tehničkog komiteta i

3. Razvojne banke Saveta Evrope (CEB).

Upravljačka struktura RSP-a na nacionalnom nivou sastoji se od:

1. Upravljačkog odbora

2. Vodeće institucije (KIRSM)

3. Nacionalne jedinice za realizaciju Projekta (NJRPN).

¹² Iz Saopćenja na sajtu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH v.<http://mhrr.evlada.ba/Saopcenja/?id=2872>

Realizacija RSP-a u Republici Srbiji

Regionalnim stambenim programom Republike Srbije, čija vrednost iznosi 335 miliona evra, predviđena je:

- izgradnja 10.000 stambenih jedinica za socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima i mogućnošću otkupa
- otkup 2.000 domaćinstava s okućnicom
- postavljanje 1.200 montažnih kuća
- donacija 3.580 paketa građevinskog materijala za završetak započetih i adaptaciju (sanaciju) neuslovnih stambenih objekata.

Za svaki od načina rešavanja stambenih potreba, Komisija za izbor korisnika pomoći za rešavanje stambenih potreba izbeglica KIRSM-a raspisuje poseban javni poziv kojim poziva izbeglice koje borave na teritoriji jedinice lokalne samouprave u kojoj se rešavaju stambene potrebe izbeglica da u određenom roku od dana objavljivanja javnog poziva, podnesu zahtev/prijavu za rešavanje stambene potrebe.

Projekt realizira KIRSM uz nadzor UNHCR-a i OEBS-a, a Banka za razvoj Saveta Evrope je zadužena za nadgledanje finansijskih tokova i administriranje projekta.

U 2013. godini Republika Srbija je podnela Banci za razvoj Saveta Evrope 3 potprojekta RSP-a ukupne vrednosti od 28,154.971 evra, kojima bi se trebalo stambeno zbrinuti 1.780 porodica, i to kroz sledeće vidove stambenog zbrinjavanja:

1. potprojekt
  - dodela 125 paketa građevinskog materijala
  - dodela i postavljanje 70 montažnih kuća
2. potprojekt
  - izgradnja 200 stambenih jedinica za socijalno stanovanje s mogućnošću otkupa
  - dodela 300 paketa građevinskog materijala
  - dodela i postavljanje 120 montažnih kuća
  - otkup 250 domaćinstava s okućnicom
3. potprojekt
  - izgradnja 235 stanova za socijalno stanovanje s mogućnošću otkupa
  - dodela i postavljanje 80 montažnih kuća
  - dodela 350 paketa građevinskog materijala
  - otkup 50 domaćinstava s okućnicom.

Realizacija prvog talasa RSP-a počela je, nakon što je Skupština donatora Regionalnog stambenog fonda 8. aprila 2013. godine odobrila prvi potprojekt Republike Srbije, raspisivanjem 3. septembra 2013. godine *javnih poziva* za dodelu 125 paketa građevinskog materijala za završetak započetog i adaptaciju neuslovnog stambenog objekta izbeglica na teritoriji grada Beograda - gradske opštine Zemun, gradova Sremska Mitrovica, Sombor, Subotica i opština Apatin, Kula, Odžaci, Bačka Topola, Mali Idoš, Indija, Ruma, Irig, Šid, Pećinci i Stara Pazova i dodela i postavljanje 70 montažnih kuća izbeglicama koje poseduju zemljište na kome je dozvoljena individualna stambena gradnja na teritoriji gradskih opština grada Beograda i to: Zemun, Surčin, Palilula i Obrenovac, grada Novog Sada, Kragujevca i Sombora i opština Stara Pazova, Ruma, Pećinci i Temerin.

Pomoć u građevinskom materijalu je jednokratna i bespovratna i odobrava se za obezbeđivanje osnovnih uslova stanovanja u maksimalnom iznosu do 9.000 evra u dinarskoj protivvrednosti paketa po porodičnom domaćinstvu. Pomoć se dodeljuje za završetak započete gradnje ili adaptaciju neuslovnih stambenih objekata i to: za izgradnju/rekonstrukciju noseće konstrukcije (zidovi, krovna konstrukcija), hidroizolaciju pregradnih zidova, izgradnju/dogradnju sanitarnog čvora, ugradnju/zamenu zidnih i podnih obloga, stolarije, fasade, malterisanje i uvođenje/zamenu elektro i vodovodnih instalacija i druge radove neophodne za dovršetak gradnje ili adaptaciju kojom bi se nepokretnost dovela u stanje u kojem obezbeduje osnovne životne uslove za upotrebu i stanovanje.

Montažne kuće se dodeljuju po principu „ključ u ruke”. Lica kojima kuće budu dodeljene postaju vlasnici objekta i snose troškove priključaka za vodu i struju.

Javni pozivi su trajali do 3. oktobra 2013. godine za pakete građevinskog materijala, odnosno do 18. oktobra 2013. za montažne kuće. Zaprimljeno je 869 zahteva za dodelu paketa građevinskog materijala i 211 za dodelu i postavljanje montažnih kuća, što je 5 i po puta više zahteva u odnosu

na potprojektom predviđenih ukupno 195 stambenih rešenja. Svi zahtevi su obrađeni, za mnoge su tražene dopune, nakon čega su doneta rešenja o odbijanju ili odbacivanju zahteva.

Predlog liste reda prvenstva za dodelu montažnih kuća objavljen je 1. februara 2014. godine, a za dodelu paketa građevinskog materijala tri dana kasnije. Nakon toga usledio je rok za prigovore korisnika, a istovremeno je tekoč i žalbeni rok za korisnike s negativnim rešenjima. U međuvremenu je i drugostepena komisija razmotrila pristigne žalbe. U skladu sa zahtevima RSP-a, obavljena je i provera imovinskog statusa podnositelaca zahteva u zemljama porekla.

Očito je da je postupak odabira korisnika i formiranja konačne liste korisnika proceduralno složen, jer ga prati više procedura u koje je uključeno nekoliko institucija, što sve zahteva dosta vremena da bi se ispoštovale sve zakonske procedure. O tome svedoči i podatak da je nakon 8,5 meseci od raspisivanja javnog poziva za dodelu montažnih kuća (27. maja 2014. godine) objavljena konačna lista korisnika za montažne kuće, a nakon gotovo 9,5 meseci od raspisivanja javnog poziva za dodelu građevinskog materijala (17. juna 2014. godine) objavljena i konačna lista korisnika za građevinski materijal.

Nakon što su objavljene konačne liste uslediće raspisivanje javnih poziva i odabir dobavljača za montažne kuće i građevinski materijal. Nakon toga sklapaće se ugovori s korisnicima, te će tek tada konačno započeti i praktična realizacija prvog potprojekta RSP-a u RS.

Ciljna grupa Regionalnog stambenog programa u Republici Srbiji

U skladu sa kriterijumima ugroženosti, koje je ustanovio UNHCR, identifikovana je ciljna grupa i ustanovljeni su prioriteti za stambeno zbrinjavanje u RS. Korisnici regionalnog stambenog programa u Republici Srbiji su:

- I. Sve izbeglice iz perioda od 1991. do 1995. godine, bez obzira na njihov status, koji su u kolektivnim centrima ili u drugim oblicima kolektivnog smještaja, bilo formalnim ili neformalnim.
- II. Sve ugrožene izbeglice iz perioda od 1991. do 1995. godine u privatnom smeštaju i svi bivši nosioci stanarskog prava, bez trajnog rešenja u njihovoj zemlji porekla ili zemlji prijema.

Za RS planirana je korisnička populacija, i to 400 porodica sa 750 članova, koji su u kolektivnim centrima ili u drugim oblicima kolektivnog smještaja, bilo formalnim ili neformalnim te 16.380 porodica sa 44.250 članova, koji su u II. kategoriji korisnika, a koja obuhvata sve ugrožene (ranjive) izbeglice iz 1991-1995. godine i sve bivše nosioce stanarskog prava, bez trajnog rešenja u njihovoj zemlji porekla ili zemlji prijema. Ukupno je planirano da se putem Regionalnog stambenog programa stambeno zbrine u RS 16.780 porodica sa 45.000 članova.

RSP ne prepoznaje Rome izbeglice kao posebno ranjivu grupu, već se korisnička grupa određuje prema jedinstvenim kriterijima ugroženosti bez obzira na nacionalnost ili neku drugu pripadnost, okolnost ili osobinu.

Pravni okvir

RSP se sprovodi u RS na osnovu uslova predviđenih Zajedničkim regionalnim višegodišnjim programom koji je sastavni deo Zajedničke Deklaracije o okončanju raseljenja i obezbeđivanju trajnih rešenja za ugrožene izbeglice i internu raseljena lica i člana 19. stav 7. i 8. Zakona o izbeglicama („Službeni glasnik RS”, broj 18/92, „Službeni list SRJ”, broj 42/02 - SUS i „Službeni glasnik RS”, broj 30/10). Stavom 7. člana 19. propisano je da stambene potrebe izbeglicama i bivšim izbeglicama (lica koja su stekla državljanstvo Republike Srbije i pokrenula postupak prijave prebivališta) mogu rešavati i putem namenskih inostranih kredita i kroz programe donatora, a stavom 8. da se uslovi,

postupak i druga pitanja od značaja za rešavanje stambenih potreba utvrđuju u ugovorima i programima donatora.

Uslovi za izbor korisnika

U javnim pozivima objavljeni su i uslovi za izbor korisnika, a to su:

1. da podnositelj prijave poseduje nepokretnost sa građevinskom dozvolom ili da je za navedenu nepokretnost podnet zahtev za legalizaciju, kao i da je na zemljištu na kome se nepokretnost nalazi dozvoljena individualna stambena izgradnja (za dodelu paketa građevinskog materijala) odnosno da podnositelj prijave poseduje zemljište na kome je dozvoljena individualna stambena gradnja (za dodelu montažne kuće);
2. da nepokretnost ne ispunjava osnovne uslove stanovanja, a da se ugradnjom dodeljenog građevinskog materijala nepokretnost sposobi za upotrebu i stanovanje (za dodelu paketa građevinskog materijala);
3. da podnositelj prijave i članovi njegovog porodičnog domaćinstva ne mogu da koriste nepokretnost u državi svog prethodnog prebivališta ili u drugoj državi;
4. da podnositelj prijave i članovi njegovog porodičnog domaćinstva od momenta sticanja izbegličkog statusa nisu otuđili, poklonili ili zamenili nepokretnost u državi porekla ili u drugoj državi, a kojom bi mogli da reše svoje stambene potrebe;
5. da podnositelj prijave i članovi njegovog porodičnog domaćinstva nemaju u svojini nepokretnost u državi porekla, drugoj državi ili Republici Srbiji, a kojom bi mogli da reše svoje stambene potrebe, osim nepokretnosti iz tačke 1. (za dodelu paketa građevinskog materijala) odnosno osim zemljišta iz tačke 1. (za dodelu montažne kuće);
6. da podnositelj prijave i članovi njegovog porodičnog domaćinstva nemaju prihode kojima bi mogli da reše svoje stambene potrebe;
7. da podnositelj prijave i članovi njegovog porodičnog domaćinstva nisu ušli u program stambenog zbrinjavanja u državi porekla ili da im imovina u zemlji porekla nije obnovljena.

Merila za izbor korisnika odnosno za utvrđivanje reda prvenstva za rešavanje stambenih potreba

Iako se u javnim pozivima za izbor korisnika pomoći za rešavanje stambenih potreba izbeglica ne navodikao jedan od pravnih osnova za izbor korisnika *Uredba o bližim uslovima i merilima za utvrđivanje reda prvenstva za rešavanje stambenih potreba izbeglica* ("Službeni glasnik", br. 58/2011), u njima su sadržana istovetna merila kao i u Uredbi za izbor korisnika odnosno za utvrđivanje reda prvenstva za rešavanje stambenih potreba. Bodovi koje podnositelj zahteva ostvari utvrđuju se prema sledećim merilima: Broj članova porodičnog domaćinstva; Porodično domaćinstvo čiji je član nastradao ili nestao u sukobima na prostorima bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Broj maloletne dece u porodičnom domaćinstvu; Broj maloletne dece ili dece na redovnom školovanju u jednoroditeljskom porodičnom domaćinstvu; Porodično domaćinstvo sa detetom sa invaliditetom ili smetnjama u razvoju; Stambena situacija podnosioca zahteva i članova njegovog porodičnog domaćinstva; Materijalni položaj porodičnog domaćinstva; Smanjenje ili gubitak radne sposobnosti ili telesno oštećenje; Bolesti od većeg socijalno-medicinskog značaja, u skladu sa propisima o zdravstvenoj zaštiti. U javnom pozivu za dodelu paketa građevinskog materijala dodato je još jedno merilo, i to je jedina razlika u odnosu na Uredbu, a to je bruto površina nepokretnosti čija je izgradnja započeta, po članu porodičnog domaćinstva.

Na osnovu navedenog može se zaključiti da su sve izbeglice u jednakom položaju u pogledu uslova i merila za izbor korisnika pomoći za rešavanje stambenih potreba, da se niti jedna skupina unutar izbegličke populacije ne pogoduje i da su definirani tako da doslednom njihovom primenom će pomoći doista dobiti najugroženije izbeglice, među kojima je svakako i značajan deo Roma izbeglica.

Potrebna dokumentacija

1. Zainteresovana lica koja se prijavljuju na javni poziv trebaju da dostave sledeće dokaze za sebe i članove porodičnog domaćinstva:
  2. Popunjeno obrazac prijave;
  3. Fotokopija izbegličke legitimacije / Rešenja o priznavanju, ukidanju ili prestanku izbegličkog statusa obavezno za podnosioca zahteva, kao i za ostale članove porodičnog domaćinstva koji su bili ili su i dalje u statusu izbeglice;
  4. Fotokopija lične karte za sve članove porodičnog domaćinstva sa 16 i više godina;
  5. Izvod iz matične knjige rođenih za decu mlađu od 16 godina;
  6. Uverenje o državljanstvu ili Rešenje o prijemu u državljanstvo Republike Srbije ili kopija podnetog zahteva za prijem u državljanstvo za sve članove porodičnog domaćinstva (ne odnosi se na lica sa ličnom kartom);
  7. Izjavu overenu u opštinskom organu uprave ili sudu da podnositelj i članovi njegovog porodičnog domaćinstva ne poseduju nepokretnost u Republici Srbiji, a kojom mogu da reše svoje stambeno pitanje, osim nepokretnosti kojom konkurišu za paket građevinskog materijala odnosno osim zemljišta kojim konkurišu za dodelu montažne kuće; da ne poseduju nepokretnost u državi porekla ili drugoj državi, a kojom mogu da reše svoje stambeno pitanje, da nisu ušli u posed svoje obnovljene ili neoštećene imovine, istu nisu otudili, poklonili ili zamenili u državi porekla ili u drugoj državi, a kojom su mogli da reše svoje stambeno pitanje, da nisu uključeni u neki drugi projekat za trajno rešavanje stambenih potreba i da nisu ostvarili trajno rešenje kroz preseljenje u treću zemlju. Navodi iz izjave biće predmet provere od strane Komisije;
  8. Uverenje iz Republičkog geodetskog zavoda – Službe za katastar nepokretnosti, da podnositelj prijave i članovi njegovog porodičnog domaćinstva, uključujući i maloletne članove, ne poseduju nepokretnost;
  9. Uverenje iz Odeljenja za lokalnu poresku administraciju da podnositelj prijave i članovi njegovog porodičnog domaćinstva, uključujući i maloletne članove, nisu obveznici poreza na imovinu;
  10. Dokaz o prihodima:
    - potvrda o nezaposlenosti iz Nacionalne službe za zapošljavanje, za nezaposlene članove porodičnog domaćinstva,
    - uverenje o isplaćenoj naknadi iz Nacionalne službe za zapošljavanje,
    - potvrda poslodavca o visini primanja u mesecu koji prethodi mesecu podnošenja prijave na javni poziv za zaposlene članove / ili izjava overena u opštinskom organu uprave ili sudu da podnositelj prijave, odnosno član njegovog porodičnog domaćinstva ostvaruje neke povremene prihode ili
    - ček od penzije za mesec koji prethodi objavljinju javnog poziva/potvrda nadležne službe da ne ostvaruje prihode na ime penzije/overena izjava da ne ostvaruje prihode na ime penzije;
  11. Dokaz za porodično domaćinstvo čiji je član nastradao ili nestao u sukobima na prostorima bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije;
  12. Dokaz o školovanju:
    - potvrda nadležne obrazovne institucije o školovanju za lica koja se nalaze na redovnom školovanju do navršenih 26 godina života;
  13. Dokaz za porodično domaćinstvo sa detetom sa invaliditetom ili smetnjama u razvoju (rešenje nadležnog organa);
  14. Dokaz o stambenoj situaciji podnosioca prijave i članova njegovog porodičnog domaćinstva za domaćinstvo smešteno u kolektivnom centru (Potvrda poverenika za izbeglice), za domaćinstvo koje stanuje u iznajmljenom prostoru bez osnovnih higijensko-

- sanitarnih uslova (overena Izjava);
15. Dokaz o smanjenju ili gubitku radne sposobnosti ili telesnom oštećenju (rešenje nadležnog organa);
  16. Bolesti od većeg socio-medicinskog značaja (maligna oboljenja, bronhijalna i srčana astma, teška opstruktivna oboljenja pluća, aktivna tuberkuloza, infarkt srca, dekompenzovana srčana oboljenja, transplantacija srca, cerebrovaskularni insult, epilepsija, teže duševne bolesti, progresivne nervnomišićne bolesti, pareze i paralize, hemofilija, insulin zavisni dijabetes, hronične bubrežne insuficijencije na dijalizama, sistemske autoimune bolesti, osteomijelitis, HIV infekcije i sl.).
  17. Rešenje Komisije za kategorizaciju dece ili mišljenje interresorne komisije za decu koja su telesno invalidna ili sa smetnjama u razvoju;
  18. Za jednoroditeljsku porodicu prilaže se potvrda o smrti bračnog druga; rešenje nadležnog suda o proglašenju nestalog lica za umrlo; izvod iz matične knjige rođenih dece bez utvrđenog očinstva; rešenje o razvodu braka; u slučaju porodičnog domaćinstva samohranog roditelja isti daje izjavu overenu u opštinskom organu uprave ili sudu da se neposredno brine o detetu i da samostalno obezbeđuje sredstva za izdržavanje, da drugi roditelj ne učestvuje ili nedovoljno učestvuje u tim troškovima a da, u međuvremenu, nije zasnovao bračnu ili vanbračnu zajednicu;
  19. Dokaz o vlasništvu/pravu korišćenja nad nepokretnošću kojom podnositelj prijave konkuriše za paket građevinskog materijala odnosno nad zemljištem kojim podnositelj prijave konkuriše za montažnu kuću (list nepokretnosti ne stariji od šest meseci);
  20. Dozvolu za gradnju ili potvrdu nadležnog organa o podnetom zahtevu za legalizaciju i uverenje nadležnog organa da se zemljište, na kome je izgrađen objekat, nalazi u području predviđenom za individualnu stambenu gradnju (za podnositelje prijave koji konkurišu za paket građevinskog materijala).

Podnosioci prijave koji konkurišu za dodelu montažne kuće, umesto dokaza iz tačke 19., moraju da dostave kopiju plana sa ubeleženim placem i informaciju o lokaciji. Lica sa predloga liste reda prvenstva biće u obavezi da dostave lokacijsku dozvolu sa tehničkim uslovima za priključenje na komunalnu infrastrukturu/grajevinsku dozvolu i geodetski snimak/kopiju plana parcele sa ucrtanom pozicijom objekta koji treba da se gradi (koje pribavljuju o svom trošku), u roku od 30 dana od objave predloga liste reda prvenstva. Iako je rok prošao 1. marta (predlog liste reda prvenstva objavljen je 1. februara 2014. godine), uvažavajući sve teškoće i probleme u dobijanju lokacijskih dozvola, u objavljenoj konačnoj listi korisnika za dodelu montažnih kuća 27. maja 2014. godine navedeno je da lica koja su u postupku dobijanja lokacijske dozvole treba da je dostave u roku od 15 dana od dana objavljivanja liste kako bi ostvarili pomoć kroz dodelu montažne kuće u okviru ovog projekta u skladu sa uslovima iz Javnog poziva.

Postupak za utvrđivanje liste reda prvenstva

Zainteresovana lica podnose prijave na javni poziv sa potrebnim dokazima Komisiji za rešavanje stambenih potreba, preko Komesarijata za izbeglice i migracije, u roku od 30 dana od dana javnog oglašavanja za građevinski materijal odnosno 45 dana od dana javnog oglašavanja za montažne kuće.

Dokumentacija se dostavlja u pisarnicu Komesarijata za izbeglice i migracije ili putem preporučene pošte na adresu: Komesariat za izbeglice i migracije, ul. Narodnih heroja br. 4, 11070 Novi Beograd, sa napomenom „Za javni poziv – Regionalni stambeni projekat-potprojekat 1, građevinski materijal” odnosno „Za javni poziv – Regionalni stambeni projekat-potprojekat 1, montažne kuće”. Prijave koje su neblagovremene, nepotpune i podnete od

neovlašćenog lica komisija neće razmatrati. Nakon razmatranja pristiglih prijava, izvršiće se tehnička procena objekta radi utvrđivanja obima paketa građevinskog materijala koji se dodeljuje, u skladu sa standardima programa propisanim od strane donatora, za podnosioce prijave koji ispunjavaju uslove iz javnog poziva.

Nakon razmatranja prispelih prijava i tehničke procene objekta Komisija u dnevnom listu „Danas“ objavljuje obaveštenje da će Predlog liste reda prvenstva za izbor korisnika pomoći za rešavanje stambenih potreba dodelom paketa građevinskog materijala za poboljšanje uslova stanovanja odnosno dodelom montažnih kuća biti istaknut na oglasnoj tabli Komesarijata za izbeglice i migracije, na internet prezentaciji Komesarijata za izbeglice i migracije www.kirs.gov.rs, kao i na oglašnim tablama jedinica lokalne samouprave na koje se Projekat odnosi.

Na objavljeni predlog liste reda prvenstva podnositac zahteva može preko pisarnice Komesarijata ili putem preporučene pošte na adresu: Komesariat za izbeglice i migracije, ul. Narodnih heroja br. 4, 11070 Novi Beograd, uložiti prigovor Komisiji, u roku od 15 dana od dana objavljanja predloga liste reda prvenstva. Nakon odlučivanja o prigovorima Komisija utvrđuje konačnu listu reda prvenstva i u dnevnom listu „Danas“ objavljuje obaveštenje da će konačna lista biti istaknuta na internet stranici Komesarijata za izbeglice i migracije, oglašnim tablama jedinica lokalne samouprave na koje se Projekat odnosi i na oglasnoj tabli Komesarijata za izbeglice i migracije.

Na osnovu konačne liste reda prvenstva, Komisija donosi odluku o rešavanju stambenih potreba izbeglica na koju podnositac zahteva ima pravo žalbe Komisiji za rešavanje stambenih potreba izbeglica Vlade Republike Srbije, preko Komesarijata za izbeglice i migracije, u roku od 15 dana od dana dostavljanja odluke.

Lica kojima bude dodeljena pomoć u rešavanju stambene potrebe dodelom montažne kuće postaju vlasnici istih i snose troškove priključaka za vodu i struju. Lica koja ispunjavaju uslove javnog poziva biće pozvana da dostave lokacijsku dozvolu sa tehničkim uslovima za priključenje na komunalnu infrastrukturu/grajdevinsku dozvolu i geodetski snimak/kopiju plana parcele sa ucrtanom pozicijom objekta koji treba da se gradi koje pribavljaju o svom trošku.

Kvadratura montažne kuće koja se dodeljuje korisniku biće opredeljena u skladu sa članom 19v. Zakona o izbeglicama i to: za samca ili dva člana do 30 metara kvadratnih, a za svakog sledećeg člana porodičnog domaćinstva još po 10 metara kvadratnih. Maksimalna kvadratura montažne kuće određuje se u skladu sa standardima programa propisanim od strane donatora.

Izabrani korisnik je dužan da podnese i pisanu izjavu overenu pred sudom ili opštinskim organom uprave u prisustvu dva svedoka, da izgrađenu kuću neće dati u zakup, prodati ili na drugi način otuđiti u roku od 5 godina od dana sticanja prava svojine.

Uvidom u navedeni pravni okvir, kojim se uređuju pitanja uslova i merila za izbor korisnika odnosno za utvrđivanje reda prvenstva za rešavanje stambenih potreba, potrebna dokumentacija koja se prilaže uz prijavu i postupak za utvrđivanje liste reda prvenstva, može se zaključiti da je on uspostavljen tako da odgovara svrsi RSP-a, a to je da se stambeno zbrinu najugroženije izbegličke porodice. Da bi se taj osnovi kriterij ispunio pravni okvir, na žalost, mora biti zahtevan u pogledu potrebne dokumentacije kako bi se kroz izborno sito propustile doista najugroženije izbegličke porodice. To, s druge strane, izaziva novi problem, a on se sastoji u tome što upravo najugroženije izbegličke porodice, a među njima je svakako i značajan deo romskih, najteže pribavljaju dokumentaciju koja se javnim pozivom traži, te smo zbog toga u riziku da se njihove prijave, kao nepotpune ili neblagovremene, uopšte

ne razmatraju.¹³ Zato bi trebalo razmotriti mere (možda i poseban lex specialis) usmerene da se pojednostavi i ubrza procedura pribavljanja potrebne dokumentacije, uključujući i oslobođanje od taksa i ostalih troškova, do razvoja projekata specifične mobilne pravne pomoći za najugroženije kategorije izbegličke populacije (pomoć koja bi dolazila na vrata kuće).

Osnovne karakteristike stambenog i ukupnog socio-ekonomskog položaja Roma, posebno Roma izbeglica, kao jedne od najranjivijih društvenih grupa

Romi izbeglice su formalno u jednakom položaju s drugim kategorijama socijalno ugroženih izbeglica u pogledu pristupa RSP-u, međutim, njihov stambeni i ukupni socio-ekonomski položaj je, u pravilu, ranjiviji, zbog čega im je pristup RSP-u teži u odnosu na ostale kategorije socijalno ugroženih izbeglica. Za položaj Roma izbeglica može se, u osnovi, reći ono što se kaže za položaj interna raseljenih lica koja pripadaju zajednici Roma, Aškalija i Egipćana (RAE populacija). U *Nacionalnoj strategiji za rešavanje pitanja izbeglica i interna raseljenih lica za period od 2011. do 2014. godine* navodi seda pripadnici ove zajednice “predstavljaju posebno ugroženu kategoriju i teže ostvaruju svoja zagarantovana prava proistekla iz građanskog statusa, pristup uslugama zdravstva, obrazovanja i vaspitanja, zapošljavanja, socijalne zaštite i stambenog zbrinjavanja, najčešće zbog nedostatka ličnih dokumenata, siromaštva, tradicionalnog načina života i otežanog pristupa institucijama sistema”.

Romkinja P.V., Bezdan, 1946. g., izbeglica, živi sama u svojoj porodičnoj kući prekrivenoj trošnom trskom i sagrađenom od zemljanog materijala. Veoma lošeg je zdravstvenog stanja, a kuća se urušava, prokišnjava na mnogim mestima i puna je vlage.

Njihov položaj je ranjiviji, pored ostalog, i zbog sledećih razloga:

Ekonomsko - socijalni

“Prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje, čak 90% evidentiranih nezaposlenih Roma su nekvalifikovani radnici, najnižeg stepena stručne spreme. Među Romima se uočava i veoma nizak procenat zaposlenih na neodređeno vreme (39%), što je znatno ispod proseka za ukupno stanovništvo (88%). Više od polovine Roma povremeno su zaposleni ili su sezonski radnici, a čak 83% posao obavlja u neformalnoj ekonomiji. Podaci iz 2009. godine pokazuju na to da je stopa nezaposlenosti Roma čak 40,7%, a u ukupnom stanovništvu 16,4%.

¹³ “Prilikom sprovođenja konkursa za socijalne stanove, Romi se često nalaze u nepovoljnijem položaju od ostalih građana, budući da češće imaju probleme sa prikupljanjem potrebnih dokumenata, imaju manje informacija o konkursima i neophodnim dokazima. Prema podacima iz ankete koju je sproveo Praxis, samo 6% ispitanika podnelo je prijavu za dobijanje socijalnog stana, od kojih je čak 28% imalo problem sa prikupljanjem potrebne dokumentacije. U slučaju interna raseljenih lica, i pored činjenice da jedan deo njih od 1999. godine živi u Beogradu, oni ne mogu tu da prijave prebivalište i konkurišu za ovaj vid stambenog zbrinjavanja. Navedeni primeri govore u prilog tvrdnji da je ostvarivanje prava na adekvatno stanovanje za najugroženije kategorije stanovništva opterećeno brojnim problemima, a da se dosadašnji napor mogu oceniti kao skromni i daleko ispod postojećih potreba... Usled dvostrukе ugroženosti koja proističe iz raseljenosti i pripadnosti manjinskoj zajednici, interna raseljeni Romi prepoznati su kao posebno ugrožena kategorija koja teže ostvaruje svoja zagarantovana prava i kojoj je potrebna dodatna podrška u stambenom zbrinjavanju.” (**Doprinos socijalnoj inkluziji i borbi protiv diskriminacije marginalizovane populacije u Srbiji, Praxis, Beograd, 2013.**)

Na tržištu rada Romi su nekonkurentna socijalna grupa, dvostruko ugrožena kao socijalno ranjiva grupa i nacionalna manjina obeležena negativnim stereotipima, predrasudama i različitim oblicima diskriminacije.”¹⁴

U *Strategiji za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji* navodi se UNICEF-ov izveštaj o stanju dece u Republici Srbiji (2006. godina), po kojem “gotovo 70% romske dece je siromašno, a preko 60% romskih domaćinstava sa decom živi ispod granice siromaštva. Najugroženija su deca koja žive izvan gradova i u domaćinstvima sa više dece. Preko 4/5 siromašne romske dece živi u porodicama u kojima odrasli članovi nemaju ni osnovno obrazovanje.”

Opšte obrazovni

Rome karakteriše daleko nepovoljniji obrazovni sastav u odnosu na ukupno stanovništvo Srbije. Prema popisu stanovništva 2011. godine ideo nepismenih u stanovništvu RS je bio 1,96%, a Roma 15,3%.¹⁵ Završenu osnovnu školu nema 61% Roma.¹⁶

“Romi su kod nas obrazovno najugroženija nacionalna manjina. Oko 80% romske populacije je potpuno ili funkcionalno nepismeno. Među nepismenima i neobrazovanim je najviše žena. Prema podacima sa popisa 2002. u Srbiji je bilo 61,9% Roma bez završene osnovne škole, 29% sa završenom osnovnom školom, samo 7,8% imalo je srednje obrazovanje, a svega 0,3% višu školu ili fakultet.” (*Predlog Strategije unapređivanja obrazovanja Roma u Republici Srbiji, jun 2003 godine*)

U ovoj romskoj izbegličkoj kući u Malom Iđošu živi sa svojim teško bolesnim roditeljima B.S., odlična učenica osmog razreda osnovne škole, koja je ujedno i “vukovac”. Kuća je u izuzetno lošem stanju, krov dotrajaao i prokišnjava, puna je vlage, bez kupatila i s poljskim WC-om. Ona je jedinica i želi da upiše gimnaziju, ali roditelji nemaju sredstava da je školuju.

Osnovnu školu nikada ne upiše oko 35 % romske dece. Od onih koji se uključe u tokove obrazovanja, samo jedna trećina završi osnovnu školu. Njihova početna pozicija i okruženje iz kog oni dolaze postavlja ih u neravnopravan položaj u odnosu na prosečno dete u Srbiji. Gotovo po pravilu, njihovo obrazovanje se završava u višim razredima osnovne škole. Neškolovani i neobrazovani, teško se snalaze u životu. Okolina ih odbacuje, jer ne poštuje njihov način života i rada. Jedini most koji spaja Roma sa društvom jeste obrazovanje.

Stambeni (uslovi stanovanja)

“Uslovi stanovanja Roma su u većini slučajeva drastično loši. Prepostavlja se da oko dve trećine Roma živi u najtežim stambenim uslovima i najlošijem životnom okruženju u siromašnim područjima i naseljima.

Romska izbeglička kuća u Starim Moravicama, Opština Bačka Topola

14 Metodologija istraživanja o primeni državnog programa integracije Roma, dr Božidar Jakšić, Beograd, mart 2011., str. 4.

15 Pismenim se smatraju lica stara 10 i više godina: koja se školjuju, koja se ne školjuju, a završila su više od 3 razreda osnovne škole, koja su bez škole ili su završila 1-3 razreda osnovne škole, a izjasnila su se da mogu da pročitaju i da napišu tekst u vezi sa svakodnevnim životom.

16 Mračna statistika i rešenja, Vreme br. 1056 31. mart 2011., <http://www.vreme.rs/cms/view.php?id=1108613>

Ne postoji ni jedna etnička zajednica u Srbiji koja živi u tako lošim stambenim uslovima kao što živi većina Roma.”¹⁷ Od 593 romska naselja, po podacima iz *Strategije za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji*, pretežno je uređeno bilo 45% naselja, 44% su bili slamovi i nehigijenska naselja, a uređenih naselja bilo je svega 11%. Oko 30% naselja nema vodu, a 40% nema kanalizaciju. Bez struje je oko 35% romskih naselja.

Ova naselja su i izolovana - 50% je više od jednog kilometra udaljeno od najbliže škole, 60% od najbliže bolnice ili doma zdravlja, a 80% od najbliže prodavnice. Život u često nezdravim kućama u područjima koja vlasti nisu registrovale svakako da doprinosi njihovoј društvenoj i ekonomskoj marginalizaciji.

Romska izbeglička kuća u Bezdaru, Opština Sombor

Prema istraživanju Pokrajinskog ombudsmana¹⁸ od 45 jedinica lokalne samouprave u APV u 28 postoje romska naselja – 93 ukupno. 41 romsko naselje u Vojvodini, odnosno 45,1%, se nalazi narizičnim, lošim, nezdravim ili na drugi način opasnim terenima (blizina deponije, lokacija u blizini reke, gde se zadržavaju otpadne vode i postojimogućnost zaraze, potencijalno klizište, blizina bara, problem podzemnih voda, blizina stočnog groblja, blizina fabrika), dok se 50 naselja, odnosno 54,9%, ne nalazi na takvim terenima. Kanalizacionu mrežu ima samo 13 naselja (14,1%); 16 naselja (17,4%) ima sistem za odvođenje atmosferskih voda; isti broj naselja ima neku vrstu grejanja; 20 naselja (21,7%) ima pristup tehničkoj vodi, dok u 6 naselja (6,7%) ne postoji nikakva infrastruktura. U 34 naselja (38,6%) ne postoje ni kante ni kontejneri za smeće i otpad, a iz 20 naselja (23%) smeće se uopšte ne odnosi.

Unutrašnjost romske izbegličke kuće u Malom Idošu. Kuća je zemljana i urušava se, tako da su stavljene cigle kako bi poduprle krov da se ne uruši.

U *Strategiji za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji*, kad se govori o uslovima stanovanja većine Roma, navodi se da treba, pored ostalog, imati u vidu i da se “uzroci loših stambenih uslova moraju posmatrati i iz perspektive sveopštег siromaštva u kome oni žive. Ne radi se samo o prostom nedostatku novca, nego o složenom problemu koji obuhvata opštu uskraćenost, loše obrazovanje, slabe mogućnosti zapošljavanja i neadekvatan pristup socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti.

Neregulisan stambeni sektor, nedovoljno definisani stambeni standardi, opšta nestaćica stanova u gradovima, nedostatak jeftinih stanova na tržištu, a pre svega nedovoljna finansijska podrška i slaba politička volja za rešavanje stambenih problema najsromasnijih slojeva stanovništva ipak najteže pogađaju Rome.”

17 Metodologija istraživanja o primeni državnog programa integracije Roma, dr Božidar Jakšić, Beograd, mart 2011., str. 5.

18 Romska naselja u Vojvodini, Istraživanje Pokrajinskog ombudsmana

Istraživanje je sprovedeno od decembra 2010. do februara 2011. godine. Istraživanje se zasniva na podacima dostavljenim od strane jedinica lokalne samouprave sa teritorije AP Vojvodine (ukupno 45 jedinica lokalne samouprave u APV), a na osnovu popunjениh upitnika. Istraživač i autor Izveštaja: Oliver Muškinja

Legalnost naselja

Naselja u kojima žive Romi imaju, u pravilu, pravno neregulisan status. U *Strategiji za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji* navodi se da je gradnja “bila dozvoljena u 70% naselja, privremene dozvole postojale su u 14% naselja, dok je u 16% naselja, uglavnom gradskih, gradnja bila zabranjena”. U APV 45,8% romskih naselja nije legalizovano. “Među razlozima zbog čega naselja nisu legalizovana navodi se i to što stanari ne mogu dokazati vlasništvo nad zemljištem kao i nerešena imovinsko-pravna pitanja. U Bečeju, Opovu, Srbobranu, Apatinu, Beočinu i Senti doneta je posebna odluka o unapređivanju i legalizaciji

romskih naselja (između 2007-2010 godine) što čini 22,3% od onih jedinica lokalnih samouprava

na čijoj teritoriji postoji romsko naselje. U čak 23 jedinice lokalne samouprave, odnosno 85,2% ova odluka nije doneta.”¹⁹ Dodatni problem u vezi s legalizacijom bespravno podignutih objekata u romskim naseljima, navodi se u *Strategiji*, predstavlja to što veliki broj kuća ne ispunjava neke od mnogobrojnih zahteva (npr. rešen imovinsko-pravni status zemljišta odnosno objekata, kvalitet objekta, odgovarajuća građevinska dokumentacija, odgovarajuća infrastruktura).

Pas - neizostavni član romske izbegličke porodice

Imovinsko pravni odnosi

Većina Roma ne poseduje odgovarajuću dokumentaciju o vlasništvu nad svojim domovima ili zemljištem, što dodatno komplikuje probleme stanovanja Roma. Jedan deo njih živi u tuđim objektima ili na tuđem zemljištu, najčešće nekadašnjem „društvenom“. U APV 60% naselja nema regulisan imovinsko-pravni status. “Stanovnici romskih naselja na određenom prostoru borave na osnovu pravakorišćenja zemljišta (28 naselja, odnosno 29,2%), na osnovu zemljišta datog uzakup (1 naselje, 1%) i ilegalno borave u slučaju 34 naselja, odnosno 35,4%.”²⁰

Nerešen status

Kao što je već navedeno, iskustva relevantnih nevladinih organizacija ukazuju na to da su Romi u odnosu na ostale izbeglice bili više u kategoriji “pravno nevidljivih lica” (nepostojanje osnovnih ličnih dokumenata), te da su u praksi i zbog toga kao i zbog predrasuda teže pribavljali dokumenta i mukotrpni ostvarivali izbeglički status, odnosno građanski status, koji je uslovljen stjecanjem državljanstva Republike Srbije.

Romska izbeglička kuća u Bezdanu, Opština Sombor

19 Romska naselja u Vojvodini, Istraživanje Pokrajinskog ombudsmana

20 isto,

Slabija informiranost

Zbog opštih uslova života pretežno u siromaštvu, kao i tradicionalnog načina života, prostorne i komunikativne udaljenosti i izoliranosti velikog dela romskih naselja, uobičajeni način informisanja putem novinskih i elektronskih medija, i to u uslovima kada je bez struje oko 35% romskih naselja, ima veoma ograničen domet odnosno učinak, tako da informacije, pa i one o RSP-u i konkursima ne dopiru do najugroženijih odnosno socijalno najranjivijih grupa izbeglica, a to su Romi izbeglice. To potvrđuju i slabi informativni učinci u vezi s RSP-om i dosad raspisanim javnim pozivima (konkursima) u odnosu na ovu populaciju izbeglica.

Naime, odmah nakon raspisivanja javnih poziva krenula je informativna kampanja putem nacionalnih i lokalnih medija, tribina i sl. u cilju informisanja izbeglica u 21 opštini/gradu o svim detaljima konkursa. Predstavnici Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije obišli su tokom septembra 2013. godine sve gradove i opštine u kojima će se dodeljivati montažne kuće i paketi građevinskog materijala u okviru prvog potprojekta Regionalnog projekta Srbije, održali prezentacije projekta, podelili promotivne brošure

potencijalnim korisnicima i pojasnili im kako da se prijave. Tokom informativne kampanje promotivni film o Regionalnom stambenom programu emitovan je na Radio Televiziji Srbije i brojnim lokalnim televizijama širom Srbije.

I pored značajnih aktivnosti poduzetih da se svi potencijalni korisnici RSP-a informišu o RSP-u i uslovima konkursa, 99% Roma izbeglica kod kojih smo došli na vrata kuće u terenskom istraživanju nisu čuli za Regionalni stambeni program i konkurse koji su bili raspisani u njihovim opštinama. To je izbeglička populacija kojoj, zbog uslova i načina života, treba doći na noge. Zato je potrebno način informisanja prilagoditi specifičnim uslovima života romske populacije, dajući prednost neposrednoj, direktnoj komunikaciji u mestima gde oni žive u odnosu na informacije putem nacionalnih i lokalnih medija ili oglasnih ploča u nadležnim institucijama. Tako, na primer, dana 23. juna 2014. godine pravni savetnik HCIT-a je direktno zvao romske porodice iz Pačira i Stare Moravice da se jave na konkurs kod opštinskog poverenika za izbeglice u Bačkoj Topoli, te im ponudio besplatnu pravnu pomoć u vezi s kompletiranjem dokumentacije, jer je KIRSM dodelio 5,5 miliona dinara za pakete građevinskog materijala za izbegličke porodice u Opštini Bačka Topola.

O neinformiranosti Roma izbeglica o RSP-u i konkursima koji su raspisani u njihovim opštinama svedoči i podatak da na objavljenim konačnim listama prvog potprojekta za dodelu montažnih kuća odnosno za dodelu građevinskog materijala nema niti jednog Roma odnosno niti jedne romske izbegličke porodice.

Izveštaj

o poseti romskim izbegličkim porodicama na području opština Sombor, Bačka Topola i Mali Idoš

Tim besplatne pravne pomoći HCIT-a je 23.05.2014. godine proveo terensko istraživanje, u okviru aktivnosti vezanih za stambeno zbrinjavanje po RSP-u, posetivši romske izbegličke porodice koje borave na području opština Sombor, Bačka Topola i Mali Idoš, i to ne sve već samo one kojima je potrebna pomoć da se trajno stambeno zbrinu. Ukupno je posećeno **56 romskih izbegličkih porodica sa 178 članova**, i to u Opštini Sombor mesta Bezdan (27 romskih izbegličkih porodica sa 100 članova) i Kolut (jedna romska izbeglička porodica sa 4 člana), u Opštini Bačka Topola mesta Pačir (9 romskih izbegličkih porodica sa 25 članova) i Stara Moravica (8 romskih izbegličkih porodica

sa 26 članova) i u Opštini Mali Iđoš mesto Mali Iđoš (10 romskih izbegličkih porodica sa 23 člana). U mestu Bezdan 14 romskih izbegličkih porodica sa 52 člana žive u vlastitoj kući, a 14 romskih izbegličkih porodica sa 48 članova su podstanari; u mestu Kolut jedna romska izbeglička porodica sa 4 člana živi u vlastitoj kući; u mestu Pačir 9 romskih izbegličkih porodica sa 25 članova živi u vlastitoj kući; u mestu Stara Moravica 6 romskih izbegličkih porodica sa 17 članova živi u vlastitoj kući, a 2 romske izbegličke porodice sa 9 članova su podstanari; u mestu Mali Iđoš 7 romskih izbegličkih porodica sa 18 članova živi u vlastitoj kući, a 3 romske izbegličke porodice sa 5 članova su podstanari. Od ukupno posećenih romskih izbegličkih porodica, 37 porodica sa 116 članova živi u vlastitoj kući, a 19 romskih izbegličkih porodica sa 62 člana su podstanari.

	Broj porodica	%	Broj članova	%
Vlastita kuća	37	66,07	116	65,2
Podstanari	19	33,93	62	34,8
Ukupno	56	100	178	100

Neočekivano veliki broj romskih izbegličkih porodica koje imaju vlastitu porodičnu kuću (66,07%) može se objasniti činjenicom da je reč o veoma trošnim i neuslovnim kućama za stanovanje (“straćarama”, napuštenim kućama u kojima niko nije živeo godinama i sl., v. slike), te stoga i jeftinijim, kao i činjenicom da su mnogi Romi u ova mesta izbegli u toku i nakon mirne reintegracije Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema u ustavno-pravni poredak RH, te su bili u mogućnosti da prenesu barem značajniji deo svoje pokretne imovine.

Poželjna stambena rešenja	Broj porodica
Dodela građevinskog materijala	35
Otkup seoske kuće s okućnicom	18
Dodela montažne kuće	1
Smeštaj u ustanovu socijalne zaštite (domski smeštaj)	2
Ukupno	56

Pravni savetnik HCIT-a u poseti romskoj izbegličkoj porodici u mestu Bezdan

PREPORUKE

Posebne aktivnosti u okviru RSP-a

1. Usled dvostrukе ugroženosti koja proističe iz raseljenosti/izbeglišta i pripadnosti manjinskoj zajednici, Romi izbeglice prepoznati su kao posebno ugrožena kategorija koja teže ostvaruje svoja zagarantovana prava i kojoj je potrebna dodatna podrška u stambenom zbrinjavanju. Neophodno je organizovati pružanje pomoći romskim izbegličkim porodicama kako bi im olakšali pristup stambenom zbrinjavanju i osigurali jednak položaj u odnosu na ostale izbeglice.
2. U tu svrhu potrebno je utvrditi stvarni broj Roma izbeglica i bivših izbeglica, njihov sadašnji teritorijalni razmeštaj, njihove stambene potrebe i raspisati konkurse/javne pozive za podnošenje zahteva/prijava za rešavanje stambenih potreba u okviru provedbe RSP-a za izbeglice i u tim mestima. Da bi se utvrdio stvarni broj Roma izbeglica i bivših izbeglica, njihov sadašnji teritorijalni razmeštaj i njihove stambene potrebe neophodno je posebno zadužiti opštinske poverenike za izbeglice, te uključiti u te aktivnosti i opštinske koordinatorе za romska pitanja, romske nevladine organizacije, nevladine organizacije koje pružaju besplatnu pravnu pomoć ili drugi vid pomoći romskoj populaciji.
3. Način informisanja o RSP-u i konkursima/javnim pozivima potrebno je dograditi i prilagoditi specifičnim uslovima života romske populacije, dajući prednost neposrednoj, direktnoj komunikaciji u mestima gde oni žive u odnosu na informacije putem nacionalnih i lokalnih medija ili oglasnih ploča u nadležnim institucijama. U proces informisanja potrebno je uključiti i Kancelariju za inkluziju Roma APV, opštinske koordinatorе za romska pitanja, romske nevladine organizacije, nevladine organizacije koje pružaju besplatnu pravnu pomoć ili drugi vid pomoći romskoj populaciji, mesne romske aktiviste, uz oglašavanje i u naseljima ili delovima naselja gde žive Romi izbeglice i deljenje informativnih letaka od vrata do vrata u mestima za koja su raspisani konkursi/javni pozivi.
4. Kako bi i najugroženije izbegličke porodice bile u mogućnosti da blagovremeno prikupe svu konkursnu dokumentaciju neophodno je razmotriti mere (možda i poseban lex specialis) usmerene da se pojednostavi i ubrza procedura pribavljanja potrebne dokumentacije, uključujući i oslobođanje od taksa i ostalih troškova, do razvoja projekata specifične mobilne pravne pomoći za najugroženije kategorije izbegličke populacije (pomoć koja bi dolazila na vrata kuće).

Pravni savetnik HCIT-a pruža besplatnu pravnu pomoć
Rому izbeglici u mestu Mali Iđoš

Opšte aktivnosti na unapređivanju uslova življenja u romskim naseljima

1. Sveobuhvatna i održiva obnova i unapređivanje uslova življenja u romskim naseljima prepostavlja sistemsko rešenje stambenih potreba Roma i uključenje romskih naselja u gradsku/opštinsku infrastrukturnu mrežu i mrežu socijalnih i društvenih servisa, kako bi se, pored ostalog, doprinelo smanjenju i postepenom eliminisanju društvene segregacije.
2. Usvajanjem Akcionog plana za stanovanje Roma (2005. godina) utvrđen je smer i definisane su osnovne aktivnosti za rešavanje stambenih problema Roma u Republici Srbiji. U Smernicama za unapređivanje i legalizaciju romskih neformalnih naselja (2007. godina) lokalnim samoupravama su data stručna uputstva kako treba da pristupe ovoj problematiki.
3. U skladu s navedenim dokumentima neophodno je u svim jedinicama lokalne samouprave da se usvoje lokalni akcioni planovi za stanovanje i da u svojim budžetima imaju stalnu poziciju za unapređenje i legalizaciju romskih naselja i stambenih prostora Roma. Takođe je neophodno da jedinice lokalne samouprave pristupe izradi urbanističkih planova za neformalna romska naselja, te da, prilikom donošenja urbanističkih planova i primene Smernica za legalizaciju i unapređenje neformalnih romskih naselja, posebnu pažnju posveti rešavanju stambenih problema Roma, kao i da obezbede najveću moguću transparentnost u radu i široko uključivanje javnosti u proces izrade, usvajanja i sprovođenja planova za romska naselja, u cilju poštovanja načela nediskriminacije i nesegregacije.²¹

Ulaz u romsku izbegličku kuću u Starim Moravicama, Opština Bačka Topola

²¹ U AP Vojvodini u 85,2% jedinica lokalne samouprave nije doneta posebna odluka o unapređivanju i legalizaciji romskih naselja, u 14,1% jedinica lokalne samouprave donet je akcioni plan za stanovanje, a u 41,3% jedinica lokalnih samouprava u APV ne postoje sredstva za rešavanje stambenih problema Roma. (Romska naselja u Vojvodini, Istraživanje Pokrajinskog ombudsmana)

ZAKLJUČCI I PREPORUKE EKSPERTSKOG TIMA

Crna Gora

1. Vlada Crne Gore i Ministarstvo rada i socijalnog staranja koje je zaduženo za pripremu Regionalnog stambenog programa treba da osmisle i pokrenu informativne kampanje koje će imati za cilj upoznavanje javnosti, posebno raseljenih i internoraseljenih sa svim informacijama bitnim za realizaciju projekta. U informativnim kampanjama treba da budu obuhvaćene i informacije o rokovima do kada raseljeni i interno raseljeni mogu da pokrenu proceduru regulisanja statusa kao i sa kojim statusom mogu aplicirati za projekte kroz RHP.
2. Vlada treba da unaprijedi integraciju Roma u drugim oblastima, prije svega u zapošljavanju i obrazovanju kako bi projekti koji se realizuju kroz RHP bili održivi. Dosadašnja praksa je pokazala da stambeno zbrinjavanje nije pratila i integracija u drugim oblastima pa se često događalo da Romi nemaju sredstva za plaćanje rezija i za održavanje dobijenih stambenih objekata.
3. Vlada treba da uključi Delegaciju Evropske unije u Crnoj Gori i da koristi ekspetsku i drugu podršku u realizaciji RHP.
4. Vlada treba da inicira i uspostavi redovnu komunikaciju sa lokalnim vlastima u cilju razmjene informacija i rješavanja problema u realizaciji projekata. Takođe, opštine mogu predložiti i zajedničke projekte koji bi imali za cilj izbjegavanje segregacije.
5. Vlada treba ozbiljno da razmotri inicijative za javne politike i da na osnovu podataka i konkretnih problema u praksi razvija iste u cilju u kvalitetnije integracije Roma.
6. Ministarstvo rada i socijalnog staranja treba da kroz Kriterijume i procedure za odabir korisnika Regionalnog stambenog projekta predvidi da u komisijama za odabir korisnika budu predstavnici raseljenih i internoraseljenih, posebno Roma i predstavnici nevladinih organizacija za zaštitu ljudskih prava. Na ovaj način značajno bi se doprinijelo kvalitetu realizacije Regionalnog programa. To bi doprinijelo garancijama da svi korisnici, posebno Romi, budu upoznati sa oglasima i drugim informacijama bitnim za učestvovanje u programu. Takođe, komisije bi na taj način dobijale informacije o potrebama korisnika, posebno Roma zbog njihovog lošeg položaja u društvu i specifičnosti djelatnosti kojim obezbeđuju egzistenciju sebi i svojim porodicama.
7. Ministarstvo rada i socijalnog staranja kao nosilac Regionalnog programa treba da pronađe i druge načine uključivanja predstavnika raseljenih i internoraseljenih lica, posebno Roma, kako bi se osiguralo da informacije o projektima i budućim pozivima stignu do svih raseljenih i interno raseljenih. Za komunikaciju sa romskom zajednicom Ministarstvo bi trebalo da edukuje i angažuje romske medijatore da posreduju između vlasti i zajednice.
8. Ministarstvo rada i socijalnog staranja treba da dopinu predlog Kriterijuma i da eksplicitno navede marginalizovane društvene grupe koje će imati prednost prilikom odabira budućih korisnika RHP.
9. Ministarstvo rada i socijalnog staranja prilikom dodjele stanova treba da informiše korisnike o pravima i obavezama koje proizilaze iz korišćenja stanova i Zakona o socijalnom stanovanju.
10. Lokalne samouprave moraju da izgrade kapacitete i razviju mehanizme za adekvatno upravljanje stanovima koji će kroz ovaj program biti u njihovom vlasništvu.
11. Lokalne samouprave treba da donesu lokalne programe stanovanja i da iniciraju dijalog sa širom lokalnom javnošću, prije svega romskim NVO-ima i da aktivnije krenu u rješavanje problema marginalizovanih društvenih grupa.
12. Nevladine organizacije treba da pokrenu programe i aktivnosti koje će obezbijediti pristup pravima koja proizilaze iz RHP što većem broju raseljenih i internoraseljenih, posebno marginalizovanih grupa kao što su Romi. Neophodno je sprovoditi informativne programe i pratiti postupke po žalbama nezadovoljnih korisnika.
13. Nevladine organizacije treba da dostave zvanične inicijative lokalnim vlastima ukoliko određene lokacije nijesu adekvatne i ukoliko rješenja izazivaju i vode segregaciji.

Hrvatska

Na temelju svega čini se da je ipak najviše pripadnika romske zajednice koji su izbjeglice, prognanici i povratnici moguće stambeno riješiti u okviru i temeljem Zakona o područjima posebne državne skrbi, kao i u okviru socijalnih programa stambenog zbrinjavanja u jednicama lokalne samouprave. Prema čl. 12.a.,st.6. (izmjene iz lipnja 2014.g.) Zakona o područjima posebne državne skrbi Državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje, radi realizacije listi prvenstva donosi trogodišnji program stambenog zbrinjavanja izbjeglica, prognanika i povratnika te bivših nositelja stanarskog prava.

Trebalo bi više informirati pripadnike romske zajednice o mogućnostima rješavanja, i to na lokalnoj razni, kako od strane državnih tijela, tako i udruga, koje i inače pomažu Romima u rješavanju njihovih problema sve kako bi se mogli uključiti u liste prioriteta.Upravo ovakav zaključak proizlazi i iz diskusije pripadnika romske zajednice na Okruglom stolu 01.07.2014.g.

Zato smatramo da glavni fokus treba biti na Zakonu o područjima posebne državne skrbi (NN 86/08,57/11,51A, i 148/13) .

No obzirom da *Regionalni program* traje do 2017.g. pretpostavljamo da je moguće utjecati na to da se u sklopu njega stambeno riješe i pripadnici romske zajednice koji su izbjeglice, prognanici ili povratnici, uvažavajući načelo pozitivne diskriminacije iz Nacionalne strategije za uključivanje Roma.

Predstavnik UNHCR-a na Okruglom stolu apelirao je na romske udruge i legalne predstavnike Roma da „pokucaju na vrata“ i zatraže informacije. Tko se želi naseliti na područja posebne državne skrbi neka podnese zahtjev za stambeno zbrinjavanje, jer je svrha da se ta područja nasele. Smatra da bi civilne udruge trebale pomoći ljudima kod pribavljanja i dostave dokumentacije. Bitno da podnositelji zahtjeva imaju neki identifikacijski dokument.

Također smatra da obzirom ne postoji zakon o socijalnom stanovanju po kojem bi se rješavala stambena pitanja u urbanim sredinama, odnosno područjima van posebne državne skrbi, trebalo bi lobirati za donošenje takovog propisa.

Što se tiče rješavanja po Regionalnom stambenom programu navodi da izbjeglice, prognanici ili povratnici ne moraju imati formalni status, bitno je da su žrtve proganjanja, prisilnog preseljenja. Dakle, po njemu za izbjeglice u razdoblju od 1991 do 1995 godine nije nužno da imaju formalni status, ne mora se dokazivati status izbjeglice, prognanika ili povratnika, kriterij je ranjivost, te da nemaju useljivu stambenu jedinicu na prostoru bivše Jugoslavije. Osoba mora biti žrtva raseljavanja od 1991 do 1995.g što je osnovni kriterij međunarodne zajednice. Crna Gora je izuzetak, ona po Regionalnom programu rješava izbjeglice sa Kosova kojih je 1 400 od čega je 90% Roma.

Smatramo da bi više pažnje trebalo posvetiti informiranju pripadnika romske zajednice o svim navedenim mogućnostima stambenog zbrinjavanja, te da i sami Romi moraju biti aktivniji, kao što je rekla i Suzana Krčmar, iz Kali Sara, Udruge za obrazovanje, da se sami Romi moraju više potruditi da rješavaju svoje probleme.

Bosna i Hercegovina

U okviru realizacije RHP tokom 2012. godine, počeo je odabir najuspješnijih projekata za stambeno zbrinjavanje Roma koji imaju pravo na učešće u Regionalnom stambenom programu. Ukupna budžetska raspoloživa sredstva za stambeno zbrinjavanje Roma u 2012. godini su iznosila 2.150.000 KM, uključujući udružena sredstva Ministarstva za prostorno uređenje Federacije BiH, namijenjena za projekte iz Federacije BiH, u iznosu od 150.000 KM.

Raspoloživa sredstva su raspoređena, prema utvrđenim procentima o broju Roma, na slijedeći način:

- za Federaciju BiH.....1.403.200 KM
- za Republiku Srpsku.....626.800 KM
- za Brčko distrikt BiH.....120.000 KM

Javni poziv za odabir prioritetnih projekata iz oblasti stambenog zbrinjavanja Roma u BiH, u skladu sa raspoloživim sredstvima za 2012. godinu, bio je objavljen 25.09.2012., a zatvoren 22.10.2012. godine.

Ministar za ljudska prava i izbjeglice BiH je, na prijedlog Komisije za odabir projekata, odobrio 23 projektna prijedloga. Ukupna sufinansirajuća sredstva od strane implementatora i opština su iznosila 1.079.679,17 KM, što je povećalo ukupna raspoloživa sredstva za skoro 50%. Ministarstvo je uvelo nove procedure o izboru korisnika projekta i Ugovore o izradi i isporuci investiciono-tehničke dokumentacije, Ugovore o vršenju stalnog nadzora nad izvođenjem radova, Ugovore o izvođenju radova na sanaciji/izgradnji stambenih jedinica i Ugovore o izvođenju radova na komunalnoj infrastrukturi, kao i angažovanje monitora na terenu, kako bi bila posebna pažnja posvećena kvalitetu radova na terenu. To je veoma važno jer su time uspostavljena pravila za implementaciju i budućih faza RHP u delu koji se odnosi na Rome .

Realizacija projekata stambenog zbrinjavanja Roma, po sredstvima iz 2012. godine, se vrši u 2013. godini. A sredstva iz 2013. se relizuju u 2014. godini i za njih će naknadno biti obavljen odabir najuspešnijih projekata i raspisan konkurs za potencijalne korisnike. Računa se da će do 2017. godine biti definitivno rešeno pitanje stambenog zbrinjavanja Roma u izbegličkom statusu.

Srbija

1. Usled dvostrukе ugroženosti koja proistiće iz raseljenosti/izbeglištva i pripadnosti manjinskoj zajednici, Romi izbeglice prepoznati su kao posebno ugrožena kategorija koja teže ostvaruje svoja zagarantovana prava i kojoj je potrebna dodatna podrška u stambenom zbrinjavanju. Neophodno je organizovati pružanje pomoći romskim izbegličkim porodicama kako bi im olakšali pristup stambenom zbrinjavanju i osigurali jednak položaj u odnosu na ostale izbeglice.
2. U tu svrhu potrebno je utvrditi stvarni broj Roma izbeglica i bivših izbeglica, njihov sadašnji teritorijalni razmeštaj, njihove stambene potrebe i raspisati konkurse/javne pozive za podnošenje zahteva/prijava za rešavanje stambenih potreba u okviru provedbe RSP-a za izbeglice i u tim mestima. Da bi se utvrdio stvarni broj Roma izbeglica i bivših izbeglica, njihov sadašnji teritorijalni razmeštaj i njihove stambene potrebe neophodno je posebno zadužiti opštinske poverenike za izbeglice, te uključiti u te aktivnosti i opštinske koordinatore za romska pitanja, romske nevladine organizacije, nevladine organizacije koje pružaju besplatnu pravnu pomoć ili drugi vid pomoći romskoj populaciji.
3. Način informisanja o RSP-u i konkursima/javnim pozivima potrebno je dograditi i prilagoditi specifičnim uslovima života romske populacije, dajući prednost neposrednoj, direktnoj komunikaciji u mestima gde oni žive u odnosu na informacije putem nacionalnih i lokalnih medija ili oglasnih ploča u nadležnim institucijama. U proces informisanja potrebno je uključiti i Kancelariju za inkluziju Roma APV, opštinske koordinatore za romska pitanja, romske nevladine organizacije, nevladine organizacije koje pružaju besplatnu pravnu pomoć ili drugi vid pomoći romskoj populaciji, mesne romske aktiviste, uz oglašavanje i u naseljima ili delovima naselja gde žive Romi izbeglice i deljenje informativnih letaka od vrata do vrata u mestima za koja su raspisani konkursi/javni pozivi.
4. Kako bi i najugroženije izbegličke porodice bile u mogućnosti da blagovremeno prikupe svu konkursnu dokumentaciju neophodno je razmotriti mere (možda i poseban lex specialis) usmerene da se pojednostavi i ubrza procedura pribavljanja potrebne dokumentacije, uključujući

i oslobođanje od taksa i ostalih troškova, do razvoja projekata specifične mobilne pravne pomoći za najugroženije kategorije izbegličke populacije (pomoć koja bi dolazila na vrata kuće).

Opšte aktivnosti na unapređivanju uslova življenja u romskim naseljima

1. Sveobuhvatna i održiva obnova i unapređivanje uslova življenja u romskim naseljima prepostavlja sistemsko rešenje stambenih potreba Roma i uključenje romskih naselja u gradsku/opštinsku infrastrukturnu mrežu i mrežu socijalnih i društvenih servisa, kako bi se, pored ostalog, doprinelo smanjenju i postepenom eliminisanju društvene segregacije.
2. Usvajanjem Akcionog plana za stanovanje Roma (2005. godina) utvrđen je smer i definisane su osnovne aktivnosti za rešavanje stambenih problema Roma u Republici Srbiji. U Smernicama za unapređivanje i legalizaciju romskih neformalnih naselja (2007. godina) lokalnim samoupravama su data stručna uputstva kako treba da pristupe ovoj problematiki.
3. U skladu s navedenim dokumentima neophodno je u svim jedinicama lokalne samouprave da se usvoje lokalni akcioni planovi za stanovanje i da u svojim budžetima imaju stalnu poziciju za unapređenje i legalizaciju romskih naselja i stambenih prostora Roma. Takođe je neophodno da jedinice lokalne samouprave pristupe izradi urbanističkih planova za neformalna romska naselja, te da, prilikom donošenja urbanističkih planova i primene Smernica za legalizaciju i unapređenje neformalnih romskih naselja, posebnu pažnju posveti rešavanju stambenih problema Roma, kao i da obezbede najveću moguću transparentnost u radu i široko uključivanje javnosti u proces izrade, usvajanja i sprovođenja planova za romska naselja, u cilju poštovanja načela nediskriminacije i nesegregacije

PROJECT INTEGRATING ROMA INTERESTS TO THE SARAJEVO HOUSING PROCESS

At the very beginning of this year the Igman Initiative started with the implementation of the project *Integrating Roma interests to the Sarajevo Housing Process* supported by the Foundation Open Society Institute. Within the framework of the project the expert team worked on mapping and documenting Roma refugees, determining their housing needs as well as drafting recommendations for finding housing solutions within the RHP. After a comparative analysis of the documents obtained from government bodies and data obtained from Roma rights organizations, and after the outlining of independent expert reports on state of affairs in this area the Igman Initiative organized round-tables in all four countries in order to support the authorities in their efforts to permanently resolve housing issues of Roma refugee. During the months of September and October the leadership of the Igman Initiative met with the representatives of competent government bodies in Bosnia and Herzegovina, Croatia, Montenegro and Serbia as part of lobbying campaign to ensure that special attention is provided to Roma refugees within the Regional Housing Programme, considering that they are the most vulnerable group. They also lobbied for the adoption of the expert team recommendations aimed at securing equal position of Roma refugees in relation to other citizens with the same status in the framework of implementation of the Regional Housing Program. In the second half of 2014 the experts of the Igman Initiative have been providing free legal aid and assistance in obtaining documents to Roma refugees. The following text contains conclusions and recommendations of the Igman Initiative expert team.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS OF THE EXPERT TEAM

Montenegro

1. The Government of Montenegro and the Ministry of Labor and Social Welfare, which is responsible for the implementation of the Regional Housing Programme, should design and initiate informative campaigns for the purpose of informing the public, especially DPs and IDPs, about all details related to the implementation of the project. The informative campaigns should include the information on the deadlines for the DPs and IDPs to regulate their status, as well as status requirements for people to apply for housing within the RHP.
2. The Government should improve the integration of Roma in other areas, primarily in the areas of employment and education so as to ensure the sustainability of the projects implemented with the framework of the RHP. Up to this point, the practice has shown that the provision of housing care to Roma was not complemented with integration in other areas, which led to Roma not having the financial means to pay for utilities or maintenance of the housing units provided under the RHP.
3. The Government should involve the Delegation of the EU in Montenegro, as well as utilize expert support in the implementation of the RHP.
4. The Government should initiate and establish ongoing communication with local authorities for the purpose of exchanging information and resolving issues related to the implementation of the projects. Furthermore, the municipalities should initiate joint projects aimed at preventing segregation and ghettoization.
5. For the purpose of more sustainable Roma integration the Government should take more seriously into consideration the creation of public policies that would be developed on the basis of accurate data and concrete examples in practice.
6. Through criteria and procedures for the selection of the final beneficiaries of the RHP, the Ministry of Labor and Social Welfare should ensure that the Commission for the selection of beneficiaries includes the representatives of the Roma DPs and IDPs as well as CSOs for

- the protection of human rights. This would significantly contribute to the quality of the RHP implementation. It would ensure that all eligible beneficiaries, especially Roma, are informed about the open calls and all other information necessary for the participation in the Programme. Also, the Commission should gather information about the needs of the beneficiaries, especially about Roma due to their social vulnerability and the specificity of the work they perform as means of support (such as recycling of waste, used iron and other scrap metal).
7. The Ministry of Labor and Social Welfare, as the institution responsible for the implementation of the RHP, should find other ways of including the representatives of the DPs and IDPs, especially Roma, so as to ensure that the information on projects and up and coming open calls reach all DPs and IDPs. For the continuous communication with the Roma population the Ministry should educate and engage Roma mediators to facilitate communication between the Government and Roma population.
  8. The Ministry of Labor and Social Welfare should amend the proposed criteria, explicitly indicating marginalized social groups who will have advantage during the selection of the eligible beneficiaries of the RHP.
  9. During the provision of flats and houses the Ministry of Labor Social Welfare should inform the beneficiaries about the rights and obligations arising from the usage of flats and houses, as well as under the Law on Social Housing.
  10. Local authorities ought to develop capacities and mechanisms for adequate management and maintenance of housing units provided under the RHP as they will be standing for the owners of those housing units.
  11. Local authorities should develop local housing programs and initiate dialogue with wider local public, before with Roma CSOs, and more actively work on solving the issues of marginalized social groups.
  12. Civil society organizations should initiate programs and activities that will ensure access to rights arising from the RHP for the widest number of DPs and IDPs, especially for marginalized social groups such as Roma. It is necessary to implement informative programs and monitor complaints and appeals procedures of dissatisfied users of RHP.
  13. Civil society organizations should inform the local authorities in cases where certain locations are not adequate or if they would lead to segregation or ghettoization.

Croatia

On the basis of data obtained during the research, there is the largest number Roma refugees, exile and returnees who are eligible to solve their housing issues in accordance with the Law on the Areas of Special State Concern, as well as within the framework of public housing programs of local self-governments.

According to the Article 12 Paragraph 6 of the Law on the Areas of Special State Concern (amended on June 2014) the State Office for Reconstruction and Housing Care has developed a three-year program of providing housing for refugees, displaced persons and returnees as well as former holders of tenancy rights, with the aim of completing housing care priority lists. The government bodies, as well as Roma associations that provide free legal and other aid to Roma, should put extensive effort into informing members of Roma community about the housing programs at local level and include them in housing care priority lists. Such a conclusion derives from the discussion held between the members of the Roma community at the round table organized on July 1st 2014.

Hence, the main focus should be on the Law on the Areas of Special State Concern (Croatian Official Gazette 86/08, 57/11, 51A and 148/13).

Considering that the implementation of the RHP lasts till 2017 it could be assumed that it is possible

to make an impact on decision makers so as to ensure the inclusion of Roma refugees, exile and returnees by respecting the principle of positive discrimination from the National Strategy for Roma Inclusion. A representative of the UNHCR at the round table called on the legal representatives of Roma population to cooperate with government institutions to obtain all relevant information. Those who would like to populate the areas of special state concern should submit their requests with competent government bodies. Civil society organizations should provide free legal aid as well as assistance in obtaining all requested documents. Also, considering that there are no regulations on social housing according to which housing issues would be resolved within urban environment, civic sector should lobby for the adoption of such regulations.

According to the RHP the following priority categories have been identified by the Partner Countries, together with the UNHCR:

- I.** All 1991-1995 refugees, **regardless of their status**, who are residents of collective centres or other forms of collective accommodations, either formal or informal.
- II.** All 1991-1995 vulnerable refugees accommodated privately and all former occupancy right holders **without a durable solution in their country of origin or reception country**. For the purpose of the Regional Housing Programme, the vulnerability criteria applied by UNHCR in countries in the region are also to be applied here.
- III.** All vulnerable returnees to Bosnia and Herzegovina and Croatia and all vulnerable returnees who have already returned to Croatia but who do not have a durable solution either in the country of origin or in the reception country.
- IV.** Displaced persons accommodated in collective centres and private accommodations in Croatia.
- V.** Vulnerable displaced persons outside collective centres in Bosnia and Herzegovina.
- VI.** Vulnerable persons displaced in Montenegro in 1999. This was especially agreed by the participating countries given that the Regional Housing Programme in other countries deals only with 1991-1995 refugees.

Representatives of the Roma community should be continuously informed about all housing solutions to be provided within the framework of the RHP. Also, Roma community needs to be more active in finding sustainable solutions to the issues its members encounter.

Bosnia and Herzegovina

Within the framework of the implementation of the RHP the year 2012 was marked by the selection of the most feasible and efficient projects of providing housing care for Roma who are eligible to apply within the RHP. Total available budget funds for housing care for Roma in 2012 amounted to 2.150.000 KM, including joint funds from the Federal Ministry of Physical Planning allocated for the projects implemented in the Federation of B&H, in the amount of 150.000 KM.

Available funds were allocated according to the determined number of Roma in the following manner:

- The Federation of B&H.....1.403.200 KM
- The Republic of Srpska.....626.800 KM
- Brcko District.....120.000 KM

Public call for the selection of the top priority projects in the area of housing care for Roma in B&H, in accordance with available funds, was announced on 25.09.2014. and closed on 22.10.2012. In

accordance with the proposition of the commission for the selection of projects the Minister for Human Rights and the Rights of Refugees selected 23 projects in total. Total co-financing funds collected from the implementing body and municipalities amounted to 1.079.679,17 KM which enhanced already available funds by 50%. The Ministry introduced new procedures related to the selection of beneficiaries, contracts on delivery of investment and technical documentation, contracts on conducting monitoring of the construction process, contracts on sanitization/construction of housing units, contracts on the construction of municipal infrastructure as well as appointment of field supervisors, for the purpose of improving the quality of the implementation of the selected projects. It was also important for setting the terms and conditions of the implementation of further phases of the implementation of the RHP related to Roma population.

The realization of the projects of providing housing care for Roma, according to the funds from 2012, will be implemented in 2013, while the funds from 2013 will be used for the projects that will be realized in 2014. It is expected that by 2017 the issue of providing housing care for Roma within refugee population will be definitely solved.

Serbia

1. Due to twofold disadvantage that derive from displacement/exile and belonging to minority community Roma refugees are recognized a special disadvantaged category which encounters numerous obstacles in exercising its guaranteed rights and is in need of additional assistance regarding housing care. Providing assistance to Roma refugee families should be organized so as to facilitate their access to housing care and ensure equal treatment in relation to other refugees.
2. For that purpose it is necessary to determine accurate number of Roma refugees from the countries signatories of the Dayton Agreement, their territorial density and their housing needs. Consequently, public calls for refugees in those localities to submit their requests/ applications for housing care within the framework of RHP should be announced. For the purpose of determining accurate number of refugees, their territorial density as well as housing needs the following institutions should be summoned: municipal commissioners for refugees, municipal coordinators for Roma issues, Roma organizations and CSOs that provide free legal aid and other assistance.
3. The methods of informing beneficiaries on the RHP and public calls announced within its framework should be adjusted to the specific living conditions of Roma population, giving advantage to direct communication in the localities of their placement, as opposed to providing information via national and local media outlets and message boards at competent institutions. In the process of providing timely information it is necessary to include the Provincial Roma Inclusion Office, municipal coordinators for Roma issues, Roma organizations, CSOs that provide free legal aid and other forms of assistance, municipal Roma activists via advertising in the localities and neighborhoods where Roma population lives and via distribution of informative leaflets through door to door campaigns.
4. For the purpose of enabling the most disadvantaged Roma refugee families to obtain all necessary documentation in a timely manner it is necessary to assess all measures (*lex specialis* as a possibility) pointed towards simplifying procedures of obtaining necessary documents, such as introducing exemption from taxes and administration fees as well as providing specific mobile free legal aid for the most disadvantaged categories within refugee population (through door to door campaigns).

General activities aimed at improving living conditions in Roma communities

1. Comprehensive and sustainable reconstruction as well as the improvement of living conditions in Roma communities implies systematic resolution of the housing needs of Roma as well as the integration of Roma settlements into the municipal infrastructural network and the network of public services, with the aim of contributing to the reduction and gradual elimination of social segregation.
2. The Roma Housing Action Plan (adopted in 2005) has determined the direction and defined basic activities for finding housing solutions of Roma in the Republic of Serbia. In the Guidelines for the Improvement and Legalization of Informal Roma Settlements (2007) the local authorities have been given main steps for improvement according to the Guidelines.
3. In accordance with the aforementioned documents it is necessary for all units of the local self-governments to adopt local action plans for housing and allocate municipal budget funds for the improvement and legalization of Roma settlements and communities. Also, it is necessary for the units of local self-governments to start with urban planning of informal Roma settlements, and to adopt local urban plans in accordance with Guidelines for the Improvement and Legalization of Informal Roma Settlements. Transparency should be secured during the implementation of these plans. Also, wider public should be involved into the processes of adoption and implementation of the plans of the construction of Roma settlements, with the aim of respecting the principles of nondiscrimination and integration.

**CIP - Katalonizacija u publikaciji
Biblioteka Matice Srpske, Novi Sad**

351 . 778 . 5 (= 214 . 58) (497 - 15)

**CIVILNI monitoring u okviru projekta Zastupanje interesa
Roma u okviru sarajevskog regionalnog stambenog problema /**

Nedžad Jusić . . . [et al .] . - Novi Sad : Centar za
regionalizam, 2014 (Novi Sad : Reclamare) . - 55 str. :
ilustr. ; 30 cm

Tiraž 200.

ISBN 978-86-86145-26-0

1. Jusić, Nedžad

a) Romi - Stambeno pitanje - Monitoring - Zapadni Balkan

COBISS . SR - ID 292794375